

INSTYTUT ROZWOJU

Produkt krajowy brutto w powiatach województwa opolskiego - wnioski dla polityki regionalnej województwa

Tomasz Brodzicki¹

Dorota Ciołek²

Jacek Szlachta³

Ekspertyza na zamówienie

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej Województwa

¹ Doktor habilitowany nauk ekonomicznych, profesor Uniwersytetu Gdańskiego, Wydział Ekonomii, Katedra Ekonomiki Integracji Europejskiej oraz Instytut Rozwoju w Sopocie.

² Doktor nauk ekonomicznych, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, Katedra Ekonometrii oraz Instytut Rozwoju w Sopocie.

³ Profesor nauk ekonomicznych, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Kierownik Katedry Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego oraz Instytut Rozwoju w Sopocie.

I. Wprowadzenie

Od początku swojego istnienia Unia Europejska przywiązuje wielką wagę do wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego w układach terytorialnych. Dążenie do spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej ma charakter traktatowy. Wyrazem tego priorytetu była szczególna pozycja europejskiej polityki spójności, skupiającej od czasu reformy Delorsa z 1988 roku około 1/3 wydatków budżetowych UE. W maju 2018 roku Komisja Europejska przedstawiła pierwszy projekt wieloletniego budżetu na kolejny okres programowania polityk i perspektywy finansowej po roku 2020. Od tego momentu rozpoczęły się negocjacje, w których biorą udział wszystkie kraje członkowskie UE. Celem tych negocjacji jest wypracowanie kompromisowej wersji budżetu możliwej do zaakceptowania przez wszystkich członków Unii.

Jak już wspomniano, w maju 2018 roku Komisja Europejska przedstawiła pierwszy projekt wieloletniego budżetu na kolejny okres programowania polityk i perspektywy finansowej na lata 2021-2027 (*Multiannual Financial Framework*). Według tej propozycji polityka spójności będzie koncentrowała blisko 30% wydatków budżetowych UE. Niezależnie od prac nad innymi niż związanymi z tworzeniem dochodu narodowego miernikami takimi jak: Społeczny Wskaźnik Postępu (*Social Progress Index*) czy Regionalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Regional Human Development Index*), względnie nad wskaźnikiem szczęścia lub liczby lat życia w zdrowiu, dla alokacji funduszy strukturalnych podstawowym miernikiem pozostaje produkt krajowy brutto (PKB) na mieszkańca według parytetu siły nabywczej (PSN), a najważniejszymi beneficjentami tego wsparcia będą obszary typu NUTS 2, w których ten poziom nie przekracza 75 procent średniej Unii Europejskiej. W Polsce od 1 stycznia 2018 roku istnieje 17 obszarów NUTS 2, bowiem Mazowsze zostało podzielone na dwie jednostki terytorialne: warszawską stołeczną i mazowiecką regionalną. Czyli w sumie mamy na poziomie NUTS 2 wszystkie województwa plus dwa obszary na Mazowszu. Ze względu na przyjęty okres analizy sytuacja województwa opolskiego zostanie odniesione jednak zasadniczo do 16 województw Polski.

Polityka spójności UE prowadzona jest w ujęciu terytorialnym, stąd potrzeba jednoznacznej identyfikacji i klasyfikacji regionów na różnym poziomie podziału administracyjnego. Aktualnie w Unii Europejskiej wyróżnia się obszary typu NUTS (ang. *Nomenclature of Units for Territorial Statistics*) oraz typu LAU (ang. *Local Administration Units*). W Polsce przyjęto odpowiednio następujące terminy: Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), która ujmuje zarówno obszary typu NUTS jak też NTS 4 i NTS 5, jakimi są Lokalne Jednostki Administracyjne 1 i 2. Klasyfikacja na takie jednostki terytorialne uwzględnia pięć poziomów: NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3 oraz LAU 1 i LAU 2, czasami dodaje się także poziom NUTS 0 (państwa członkowskie). Klasyfikacja NUTS jest hierarchiczna, dzieli państwa na jednostki typu NUTS 1, z których każda dzieli się na jednostki typu NUTS 2, które z kolei dzielą się na jednostki typu NUTS 3, następnie na NTS 4 i NTS 5. Głównym celem niniejszej ekspertyzy jest wyznaczanie wartości PKB dla jednostek typu NTS 4, czyli dla powiatów województwa opolskiego.

Wydaje się, że w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 sytuacja województwa opolskiego nie zmieni się zasadniczo w porównaniu z perspektywą budżetową 2014-2020, bowiem pomimo sukcesów i poprawie sytuacji na tle całej Unii Europejskiej w roku 2016 PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej wynosi zaledwie niecałe 55 procent średniej unijnej (podobnie do kujawsko-pomorskiego i świętokrzyskiego). Oznacza to, że województwo opolskie pozostanie znaczącym beneficjentem wsparcia ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych także po roku 2020. Oczywiście w znaczącym zakresie skala wsparcia dla województwa będzie zależna od algorytmu podziału tych środków w ramach Polski, dlatego wiedza na temat kształtowania się PKB ma tak istotne znaczenie.

W lutym 2017 roku został przyjęty przez Radę Ministrów nowy dokument programowy „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju”. Horyzont czasowy tego dokumentu to roku 2030. Na jego podstawie Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju podjęło prace nad Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego i ośmioma tak zwanymi zintegrowanymi strategiami na poziomie krajowym. Według intencji Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju beneficjentami szczególnie intensywnego wsparcia będą tak zwane Obszary Strategicznej Interwencji, które powinny być identyfikowane na poziomie subregionalnym lub nawet lokalnym. Na poziomie wojewódzkim oznacza to także nową generację dokumentów strategicznych o horyzoncie czasowym do roku 2030. Niezależnie od poziomu integracji programowania społeczno-gospodarczego (strategia rozwoju regionalnego) i przestrzennego (plan zagospodarowania przestrzennego województwa) sytuacja ta wymaga uruchomienia prac programowych na poziomie Urzędu Marszałkowskiego nad czwartą generacją strategii województwa. Istotnym elementem nowej strategii powinna być wiedza na temat zróżnicowania PKB w ramach województwa.

Instytut Rozwoju w Sopocie dysponuje wypracowaną w Instytucie metodologią szacowania produktu krajowego brutto (PKB) według parytetu siły nabywczej (PSN) w różnych układach terytorialnych, w tym na poziomie powiatów.

Dla województwa opolskiego Główny Urząd Statystyczny zestawia dane dla całego województwa i dla dwu podregionów typu NUTS 3.

Województwo opolskie jest podzielone na 11 powiatów oraz jedno miasto na prawach powiatu. Istotne znaczenie ma kształtowanie się PKB nie tylko w układzie na głowę mieszkańca, ale również na km², czyli w ujęciu tzw. gęstości PKB.

Nasza robocza hipoteza jest następująca: niektóre powiaty regionu osiągnęły przyzwoity poziom konkurencyjności, co umożliwia koncentrację alokacji na dalszym wzmacnianiu ich potencjału i rozprzestrzenianiu tych impulsów rozwojowych na obszar całego województwa, jednak w wielu z nich kluczowa jest realizacja działań o charakterze cywilizacyjnym i aktywizującym. Szacunek PKB dla powiatów (według klasyfikacji EUROSTAT są to *Local Administration Units* - LAU 1), powinien umożliwić określenie w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2030 Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI), zestawianych w miarę możliwości na poziomie powiatowym oraz zaadresowanie OSI do nowej generacji programów regionalnych zarówno krajowych jak też regionalnych.

W analizie zostały uwzględnione dwa momenty czasowe: rok 2004 i najnowszy, dla którego dane w układach terytorialnych dają się przeliczyć, czyli rok 2016, co umożliwia ocenę aktualnej pozycji i zmian, jakie dokonały się w latach 2004-2016.

Ze względu na specyfikę województwa opolskiego analizy zostały odniesione do:

- liczby mieszkańców (w układzie per capita)
- powierzchni (w układzie na km², tzw. gęstość PKB).

Uwzględnione zostały zarówno wartości nominalne jak i realne PKB, PKB per capita jak i PKB per capita w PPS. Województwo opolskie zostało pokazane m.in. na tle innych województw Polski. Ukazana została również sytuacja województwa opolskiego, jego subregionów i powiatów na tle średniej dla EU-28 jak i EU-27 – antycypując sytuację po tak zwanym Brexicie.

II. Metodyka szacowania produktu krajowego brutto dla powiatów województwa opolskiego oraz źródła danych

Pierwszy etap ekspertyzy prowadzonej dla województwa opolskiego polegał na opracowaniu metody oszacowania wartości PKB w powiatach w dwóch momentach czasowych: w roku 2004 oraz w roku 2016. Celem było wyznaczenie całkowitego PKB wypracowanego w danych latach w poszczególnych powiatach, a następnie określenie PKB na mieszkańca, PKB w przeliczeniu na km² powierzchni powiatu oraz stopy wzrostu tych wartości w analizowanym okresie. Kluczowe z punktu widzenia realizacji polityki rozwoju regionalnego województwa opolskiego było również określenie powyższych wartości PKB z uwzględnieniem siły nabywczej pieniądza (*purchasing power parity*), która w Unii Europejskiej wyrażana jest w przy pomocy tzw. *Purchasing Power Standards* (PPS). W przypadku każdego miernika, zaprezentowana została również pozycja województwa w rankingu wszystkich regionów w Polsce.

Metoda szacowania PKB na poziomie powiatów zastosowana w niniejszej ekspertyzie została szczegółowo opisana w artykule D. Ciołek (2017), gdzie zaprezentowano również jej ewaluację na tle innych możliwych metod, które potencjalnie można byłoby wykorzystać do wyznaczania PKB na niższych poziomach agregacji przestrzennej.

Przystępując do szacowania wartości PKB, należy pamiętać, że jest on przede wszystkim miernikiem wzrostu gospodarczego, ale nie tylko. Wiele miar rozwoju, czy też kryteriów ekonomicznych, ustalanych jest na podstawie zmiennych, wyrażonych jako udział w PKB. Dotyczy to na przykład udziału deficytu budżetowego, długu publicznego, nakładów na działalność B+R, a także innych wydatków poszczególnych krajów w PKB (cele militarne, energia odnawialna itp.). Dzieje się tak pomimo wielu mankamentów tej miary, które są coraz częściej identyfikowane i dyskutowane. Zauważa się między innymi, że PKB pomija wiele zjawisk gospodarczych, takich jak np. produkcja nierejestrowana powstająca w szarej strefie, ale także produkcja rolna wytwarzana na własne potrzeby, działalność w ramach wolontariatu, czy wysoce niedoceniana praca w gospodarstwach domowych i praca związana z wychowaniem dzieci. Nie są uwzględniane w wystarczającym stopniu również transakcje czysto finansowe, np. sprzedaż i kupno papierów wartościowych, czy transfery rządowe – bezzwrotne wypłaty pieniędzy na rzecz obywateli. Ponadto coraz częściej mówi się, że sfera ekonomiczna nie powinna być jedyną dziedziną budzącą zainteresowanie zarówno naukowców, jak i polityków, gdyż na poziom życia wpływa znacznie więcej czynników niż sama tylko wielkość produkcji i tempo jej przyrostu. Należałoby uwzględnić również wartość czasu wolnego i wypoczynku, ale także koszty zewnętrzne produkcji i rozwoju, np. zanieczyszczenie środowiska. Dotyczy to sytuacji, w której PKB może wzrastać nawet w szybkim tempie, podczas gdy jednocześnie stan środowiska znacznie się pogarsza. Przykładem mogą być Chiny, gdzie dynamiczny wzrost produktu krajowego okupiony jest ogromną ekologiczną dewastacją znacznej powierzchni kraju.

Właśnie na opisane powyżej aspekty zwrócono szczególną uwagę w strategii Unii Europejskiej „Europa 2020”, której celem jest inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (Komisja Europejska, 2010). W szerszym zakresie

uwzględniono znaczenie zarówno środowiska przyrodniczego, jak i społeczeństwa w ogólnym rozwoju gospodarek. W tymże dokumencie sugeruje się wykorzystywanie nowych, bardziej wszechstronnych miar rozwoju. Warto przypomnieć, że już w roku 1972 z inicjatywy króla Bhutanu powstał Światowy Indeks Szczęścia HPI (*Happy Planet Index*), który wyznaczany jest z wykorzystaniem wskaźników spodziewanej długości życia i sytuacji ekologicznej, ale przede wszystkim opiera się na opiniach mieszkańców poszczególnych krajów na temat własnej sytuacji życiowej. Obecnie indeks ten w zmodyfikowanej formie, zgodnej z implikacjami współczesnej ekonomii, wyznaczany jest przez *New Economics Foundation* (NEF, 2008) i coraz częściej jest podstawą analizy zróżnicowania rozwoju na świecie. Wyliczony został między innymi dla Belgii (Bleys, 2006), czy też Włoch (Chelli i in., 2013). Przy tej okazji można wspomnieć o wyznaczanym przez ONZ, wskaźniku HDI (*Human Development Index*), który jest syntetycznym miernikiem społeczno-ekonomicznego rozwoju poszczególnych krajów (UNDP, 2015) i jako miara rozwoju jest bardziej uniwersalna niż PKB.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w Unii Europejskiej toczy się dyskusja na temat diagnostyczności kategorii ekonomicznej produktu krajowego brutto odbywająca się pod hasłem poza PKB (*„beyond GDP”*). W ostatnich latach szczególnie lansowany przez Komisję Europejską był wskaźnik postępu społecznego (*Social Progress Index*), przygotowany przez Deloitte, zestawiany na poziomie NUTS 2, a składający się z 50 wskaźników cząstkowych. Wskaźnik syntetyczny zbudowany na tej podstawie jest dość powszechnie krytykowany, jako ewentualna jedna z podstaw alokacji funduszy strukturalnych. W przypadku Polski oznacza to znaczącą korektę na korzyść pozycji województw oraz zmianę ich hierarchii połączoną ze zmniejszeniem zróżnicowań pomiędzy regionami. Jeśli po 1 stycznia 2018 roku wskaźnik ten miałby znaczenie nie tylko analityczne, ale jako element kształtowania europejskiej polityki spójności, to Polska zobowiązana będzie do systematycznego przedstawiania tych danych dla wszystkich regionów typu NUTS 2.

Jednakże, jak wspomniano już wcześniej, pomimo wszystkich swych wad i niedociągnięć PKB jest nadal najczęściej wykorzystywaną miarą wielkości gospodarki oraz jej wzrostu również w przez instytucje Unii Europejskiej. Wiąże się to zapewne ze względną prostotą tego wskaźnika oraz z dotychczas wypracowanymi metodami zbierania i opracowywania danych statystycznych, których ujednolicenie w skali całego świata wymagało wprowadzenia wielu regulacji prawnych i znacznych kosztów. Niebagatelną przyczyną przywiązania do PKB jest zapewne również możliwość prowadzenia analiz ekonomiczno-statystycznych na wystarczająco długich szeregach czasowych historycznych obserwacji, które są udostępniane w statystyce publicznej zarówno krajowej, jak i międzynarodowej, a także w układach terytorialnych.

Rozpoznanie poziomu rozwoju i tempa wzrostu reprezentowanego poziomem i zmianami PKB na niższych poziomach agregacji przestrzennej, jakim jest w Polsce poziom powiatów może być ważną przesłanką do podejmowania wielu decyzji gospodarczych, także z zakresu polityki społecznej, zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i regionalnym. Jest to również istotne z punktu widzenia nowego podejścia do polityki spójności UE. Obecnie celem polityki spójności nie jest doprowadzenie do wyrównania poziomu rozwoju wszystkich regionów, jak zakładane było przy koncepcji konwergencji, ale dążenie do zagwarantowania pewnego

społecznie i polityczne akceptowalnego poziomu zróżnicowania (Faludi 2006). Chodzi o efektywne wykorzystanie posiadanych zasobów i potencjałów terytorialnych, przy czym zakłada się, że pełne wykorzystanie endogenicznych zasobów i poprawa dostępności powinny ograniczyć ryzyko stagnacji i efektów odpływu ludności.

W polskiej statystyce publicznej wartość PKB szacowana jest dla całej gospodarki, a także na poziomie regionalnym NUTS 2 (w województwach) i NUTS 3 (w podregionach). Niedostępne są natomiast informacje o strumieniu PKB wytwarzanego na poziomie powiatów. Pomimo, że powiaty są dużo bardziej jednorodne wewnętrznie w porównaniu z województwami, a jednocześnie, w przeciwieństwie do podregionów, stanowią odrębne jednostki administracyjne podlegające właściwym samorządom lokalnym mającym pewien wpływ na kształtowanie sytuacji społeczno-gospodarczej danego terytorium.

Należy wyraźnie podkreślić, że z powodu braku dostępu do szczegółowych danych o wartości dodanej brutto poszczególnych podmiotów gospodarczych, które to dane dostępne są tylko dla organów statystyki publicznej i objęte tajemnicą statystyczną, nie jesteśmy w stanie wyznaczyć dokładnego strumienia PKB. Chodzi raczej o jak najdokładniejsze przybliżenie tej wartości, którą można uzyskać przy wykorzystaniu oficjalnie dostępnych danych.

Ogólnie rzecz biorąc zastosowane podejście polegało na jak najdokładniejszej dezagregacji publikowanych przez GUS danych statystycznych dokonanej, w tym przypadku z poziomu podregionów na poziom powiatów. Podobne podejście stosowane jest na przykład przez centralny urząd statystyczny Stanów Zjednoczonych FEDSTATS, który od roku 2007 szacuje wartości PKB dla obszarów metropolitalnych i niemetropolitalnych. Metodyka stosowana przez *Bureau of Economic Analysis* (BEA, 2015) bazuje na PKB dla gospodarek stanowych oraz na informacji o dochodach ludności. W związku z tym, że dochody ludności stanowią ponad 60 proc. wartości PKB przyjęto, że jest to właściwy wskaźnik względnego poziomu aktywności gospodarczej dla większości branż w poszczególnych regionach kraju (Panek, Hinson, Baumgardner, 2014). Dla każdego hrabstwa (*county*) wyliczono udział dochodów ludności zamieszkującej to hrabstwo w łącznej wartości dochodów w całym stanie, do którego to hrabstwo należy. Uzyskane wskaźniki struktury wykorzystywane są następnie do podziału PKB stanowego na poszczególne hrabstwa. Taka kalkulacja przeprowadzana jest oddzielnie dla każdego sektora gospodarki i sumowana do ogólnej wartości PKB w hrabstwach i dalej w obszarach metropolitalnych i niemetropolitalnych. Szacowanie PKB dla powiatów województwa opolskiego przeprowadzone zostało przy pomocy podobnych metod: dekompozycja oparta jest na rozkładzie zmiennej stowarzyszonej, co zasadniczo jest tożsame z zastosowaniem regresji z odpowiednio skalibrowanymi parametrami.

Zastosowany w ekspertyzie przeprowadzanej dla województwa opolskiego sposób oszacowania wartości PKB w powiatach województwa opolskiego polegał na wykorzystaniu danych o dochodach podatkowych gmin. Podejście to bazuje na założeniu, że ogólnie rzecz biorąc, podatki związane są z produkcją powstającą w danym regionie. Z tego punktu widzenia najwłaściwsze byłoby wykorzystanie podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) płaconego w danym powiecie. Jednakże przede wszystkim z powodu złożoności systemu podatkowego okazuje się, że nie jest to najlepsze narzędzie. Chodzi tu między innymi o różnego rodzaju zwolnienia z podatku (np. specjalne strefy ekonomiczne), bądź też

możliwość pokrywania strat z jednego roku podatkami z lat kolejnych. Najprawdopodobniej jednak największym obciążeniem jest fakt, że w wielu przypadkach główna siedziba przedsiębiorstwa, a zatem miejsce płacenia większości podatków, znajduje się w innej lokalizacji niż miejsce powstawania produktu lub usługi. Jak pokazane to zostało w artykule D. Ciołek (2017), wykorzystanie przychodów z podatku CIT, jako podstawy do dezagregacji, daje znacznie gorsze wyniki rozszacowania w porównaniu ze wszystkimi pozostałymi metodami. Okazało się, że wbrew oczekiwaniom, przy zastosowaniu CIT wartości dla miast są znacznie zaniżane w porównaniu z powiatami ziemskimi.

Ze względu na powyższe w procedurze dezagregacji PKB wykorzystano dane dotyczące podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT). Należy oczywiście podkreślić, że również tutaj

w niektórych przypadkach mamy do czynienia z sytuacjami odprowadzania podatku w innych powiatach niż miejsce pracy (miejsce powstawania produkcji). Związane jest to przede wszystkim z postępującym procesem suburbanizacji, który w województwie opolskim dotyczyć może przede wszystkim Opola. Można wszelako założyć, że zakłócenie wynikające z faktu płacenia podatków dochodowych w miejscu zamieszkania, a nie w miejscu pracy jest znacznie mniejsze niż w przypadku zastosowania informacji o dochodach z podatku CIT.

Wydaje się, że podatek PIT może być odpowiednim wskaźnikiem rozszacowania, jeżeli bierzemy pod uwagę kalkulację PKB od strony dochodów, ponieważ jest związany z wynagrodzeniami, które w dużej mierze odzwierciedlają koszty związane z zatrudnieniem. Jednocześnie wysokość wynagrodzeń, a co za tym idzie i podatków PIT, zależy od generowanej w tym regionie wartości dodanej brutto zarówno w przemyśle, jak i w szeroko definiowanych usługach. Tym samym przestrzenne zróżnicowanie podatków PIT w powiatach może właściwie odzwierciedlać powstającą w tych regionach wartość dodaną brutto, a co za tym idzie wartość PKB.

Mankamentem podatku PIT w tym kontekście jest fakt, że nie jest on płacony przez gospodarstwa rolnicze, zatem możliwe jest niedoszacowanie powiatów z istotnym udziałem rolnictwa w tworzeniu PKB. Należy zauważyć, że w województwie opolskim kilka procent wartości dodanej brutto wytwarzane jest w sektorze rolniczym (sekcja A: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo). Udział ten w roku 2004 wynosił około 4,4%, a w roku 2016 było to około 3,0%.

W szacowaniu PKB na poziomie powiatów dodatkowo wykorzystane zostały informacje o podatku rolnym płaconym od działalności rolniczej. W Banku Danych Lokalnych GUS publikowane są informacje o udziale procentowym rolnictwa w generowaniu wartości dodanej brutto w poszczególnych województwach. GUS podaje również informacje, jaka część wartości dodanej brutto w podregionach, wytwarzana jest w rolnictwie. Ta część PKB rozdzielona została na powiaty opolskiego zgodnie z udziałem poszczególnych powiatów w podatku rolnym. Pozostała część PKB rozdzielona została według udziału poszczególnych powiatów w dochodach z podatku PIT odpowiedniego podregionu.

Oczywiście nierozstrzygnięta pozostaje kwestia szarej strefy, czyli między innymi sztucznego zaniżania wynagrodzeń i innych kosztów związanych z zatrudnieniem oraz nielegalnych

sektorów działalności, a co za tym idzie zaniżone wpływy z PIT. Można jednakże przyjąć, że nasilenie tego procederu jest porównywalne we wszystkich powiatach poszczególnych podregionów, a zatem PIT, jako wskaźnik podziału PKB na powiaty, nie jest znacznie obciążony tym procederem.

Wartość podatków PIT płaconych w poszczególnych powiatach wyznaczona została na bazie informacji publikowanych przez GUS o udziałach gmin w dochodach podatkowych budżetu państwa. Należy przy tym zaznaczyć, że prezentowane tam dane dla powiatów ziemskich zawierają informacje tylko o dochodach gmin z PIT, natomiast dla miast na prawach powiatu zarówno o dochodach gmin, jak i o dochodach powiatów. Udział gmin w podatku PIT został określony przez ustawę odpowiednio na poziomie 39,34%, natomiast udział powiatów w PIT na 10,25% całkowitych wpływów podatkowych z PIT w danym regionie. W celu uzyskania szeregów dochodów z PIT porównywalnych zarówno dla powiatów ziemskich, jak i miast na prawach powiatu, konieczne było wprowadzenie korekty uwzględniającej te różnice. Zastosowanie korekty pozwoliło uniknąć przeszacowania udziału miast w tworzeniu PKB. Na bazie uzyskanych szeregów wyznaczono udziały dochodów podatkowych z PIT powiatów w dochodach z PIT poszczególnych podregionów. Obliczone w ten sposób udziały posłużyły do wyznaczenia nominalnej wartości PKB w powiatach województwa opolskiego w roku 2004 i w roku 2016.

Istotną częścią ekspertyzy jest pokazania wyszacowanych wartości PKB w różnych układach terytorialnych województwa opolskiego na tle regionów Unii Europejskiej. Kluczowe w porównywaniu wartości PKB w ujęciu międzynarodowym, w tym również regionalnym jest uwzględnienie różnych parytetów siły nabywczej pieniądza (PSN) (ang. *Purchasing Power Parities* - PPP). PSN służą zarówno jako przeliczniki walut, jak i przestrzenne deflatory cen. Pozwalają na sprowadzenie różnych walut do jednej wspólnej waluty z uwzględnieniem siły nabywczej pieniądza, eliminując różnice w poziomach cen między krajami, czy regionami. Tak więc, gdy PKB i różne składniki wydatków krajów są przeliczane na wspólną walutę z uwzględnieniem PSN, są one wyceniane na tym samym poziomie cen, a więc odzwierciedlają jedynie różnice w wolumenach towarów i usług kupowanych w tych krajach.

W krajach i regionach Unii Europejskiej taką wspólną walutą uwzględniającą PSN są tzw. wskaźniki PPS (ang. *Purchasing Power Standards*). Konwersja na jednostki PPS opiera się na krajowych parytetach siły nabywczej, które są regularnie obliczane przez EUROSTAT. Najważniejsze założenia metody gromadzenia danych zostały opisane w publikacjach EUROSTATU: *Regional accounts methods - Gross value added and gross fixed capital formation by activity* (1995), *EUROSTAT - OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities* (2012) oraz *Information: revision of PPP time series* (2016).

PPS to fikcyjna jednostka walutowa, która eliminuje różnice w sile nabywczej, tj. w różnych poziomach cen między krajami. Parytety te uzyskuje się jako średnią ważoną względnych wskaźników cen w odniesieniu do jednorodnego koszyka towarów i usług, zarówno porównywalnych, jak i reprezentatywnych dla każdego kraju. Są one ustalane w sposób, który sprawia, że średnia siła nabywcza jednego euro w Unii Europejskiej jest równa jednej PPS. EUROSTAT publikuje oszacowane wartości poszczególnych kategorii ekonomicznych dla wszystkich unijnych krajów oraz regionów typu NUTS 2 i NUTS 3.

Do oszacowania różnych ujęć PKB w poszczególnych powiatach województwa opolskiego wykorzystano dane statystyczne pochodzące z dwóch baz danych: Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz EUROSTAT-u. Dostęp do tych bazy danych możliwy jest poprzez strony internetowe:

- 1) <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>
- 2) <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

W Tabeli 1 wymieniono wszystkie szczegółowe kategorie statystyczne wykorzystane do oszacowania różnych ujęć PKB w powiatach województwa opolskiego.

Tabela 1. Dane statystyczne wykorzystane do wyznaczenia różnych ujęć PKB w powiatach województwa opolskiego

Lp	Kategoria statystyczna	Poziom agregacji przestrzennej
Banku Danych Lokalnych GUS		
A	z kategorii RACHUNKI REGIONALNE	
1.	produkt krajowy brutto ogółem (ceny bieżące) – PKD 2007 – ESA 2010	województwa, podregiony
2.	dynamika produktu krajowego brutto ogółem	województwa, podregiony
3.	wartość dodana brutto według grup sekcji PKD 2007 (proc. wartości dodanej brutto ogółem) rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (sekcja A)	Województwa
B	z kategorii FINANSE PUBLICZNE	
4.	dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu / dochody własne / dochody podatkowe – podatek rolny	gminy
5.	dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu / dochody własne / udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	gminy
6.	dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu / dochody własne / udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	gminy
C	z kategorii LUDNOŚĆ	
7.	stan ludności / liczba ludności ogółem na koniec roku	powiaty
D	z kategorii RYNEK PRACY	
8.	pracujący, zatrudnieni i przeciętne zatrudnienie według PKD2007 / pracujący wg grup sekcji i płci w powiatach	powiaty
EUROSTAT		
9.	Purchasing power adjusted GDP per capita / Volume indices of real expenditure per capita in PPS (EU28=100)	kraje
10.	Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates / Nominal expenditure (in euro) / Gross Domestic Product	kraje
11.	Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates / Nominal expenditure per inhabitant (in euro) / Gross Domestic Product	kraje
12.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Million euro)	województwa, podregiony
13.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Euro per inhabitant)	województwa, podregiony
14.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Euro per inhabitant in percentage of the EU average)	województwa, podregiony
15.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Million purchasing power standards - PPS)	województwa, podregiony
16.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Purchasing power	województwa,

	standard - PPS per inhabitant)	podregiony
17.	Gross domestic product (GDP) at current market prices (Purchasing power standard - PPS per inhabitant in percentage of the EU average)	województwa, podregiony

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawiona powyżej metodyka szacowania, mierzonego w różny sposób PKB, wykorzystana została w dalszej części analizy polegającej na oszacowania PKB w układzie powiatów województwa opolskiego na tle całego województwa oraz sformułowania na jej podstawie wniosków i zaleceń dla planowania przyszłości polityki regionalnej województwa.

III. PKB w województwie opolskim na różnych poziomach podziału terytorialnego

III. 1. PKB w województwie opolskiego na tle innych województw Polski oraz średniej Unii Europejskiej

Prezentację wartości produktu krajowego brutto (PKB) na różnych poziomach agregacji przestrzennej w województwie opolskim rozpoczynamy od przedstawienia sytuacji województwa na tle innych regionów NUTS 2 w Polsce.

W analizie uwzględniono dwa momenty czasowe. Pierwszy rok to 2004, czyli rok przystąpienia Polski do UE, natomiast 2016 to najnowszy rok, dla którego dostępne są oficjalne statystyki GUS-u w układzie regionalnym⁴. Spojrzenie na dwa momenty czasowe umożliwia ocenę aktualnej pozycji województwa jak i identyfikację zmian, jakie dokonały się w latach 2004-2016, czyli w okresie dwunastu lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W Tabeli 2 zaprezentowano wartość PKB w roku 2004 oraz w roku 2016 w ujęciu nominalnym zarówno w mln PLN, jak i wartość PKB na mieszkańca (PKB per capita) uznawanej za ogólnie przyjętą miarę poziomu rozwoju oraz PKB w przeliczeniu na km² powierzchni, jako miarę tzw. gęstości PKB wykorzystywanej w geografii ekonomicznej. Pokazano również kształtowanie się tych wartości dla województwa opolskiego w odniesieniu do średniej dla całej Polski, a w dalszej kolejności przyrost realnego PKB (mierzonego w cenach stałych z roku 2005) w całym badanym okresie.

Tabela 2. Liczba ludności i PKB w województwie opolskim

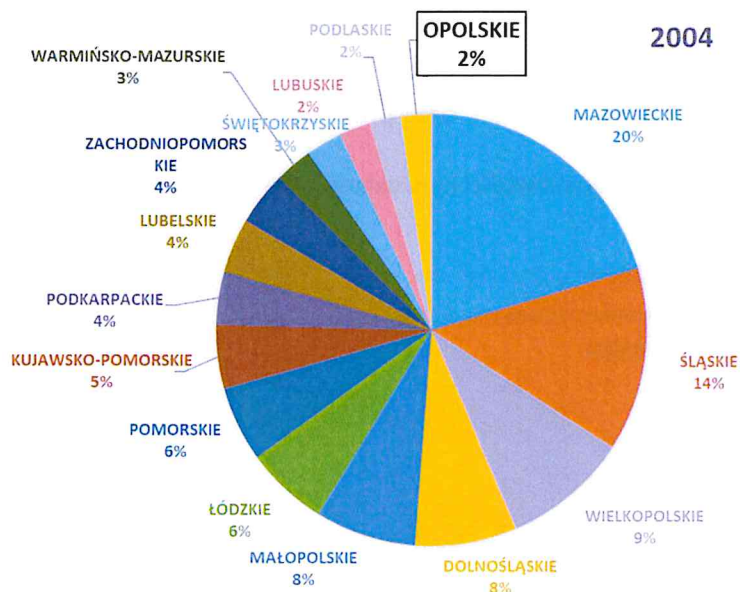
		ROK	OPOLSKIE
Liczba ludności	Osoby	2004	1 051 531
		2016	993 036
	Zmiana 2004-2016 (%)		- 5,56
PKB	mln PLN	2004	21 992
		2016	38 339
	Polska=100	2004	2,36
		2016	2,06
	PLN/osobę	2004	20 870
		2016	38 551
	śr. Polski=100	2004	85,4
		2016	79,6
	tys. PLN/km ²	2004	2 337
		2016	4 073
Realny przyrost PKB (ceny stałe) 2004=100	PKB ogółem	2004-2016	127,4
		2004-2016	134,9
	PKB/km ²	2004-2016	127,4

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 11.12.2018.

⁴ Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Katowicach, 2018, Produkt Krajowy Brutto. Rachunki Regionalne w 2016 r., Warszawa-Katowice, grudzień oraz Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Katowicach, 2006, Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne 2004, Katowice-Warszawa.

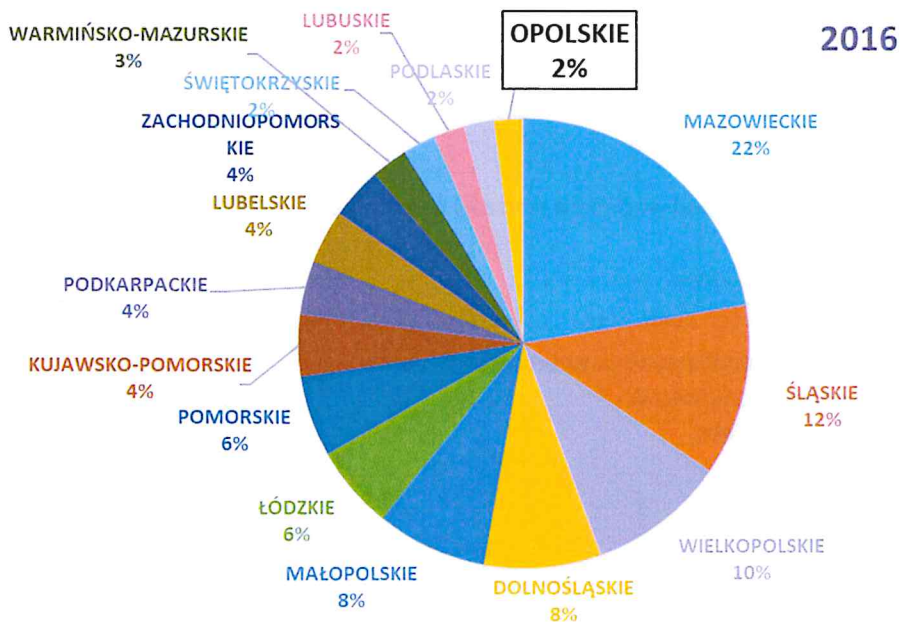
Na Rys. 1 i 2 zaprezentowano udziały wszystkich województw w tworzeniu PKB całej Polski.

Rys 1. Udział poszczególnych województw w tworzeniu PKB całej Polski w roku 2004

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Rys 2. Udział poszczególnych województw w tworzeniu PKB całej Polski w roku 2016

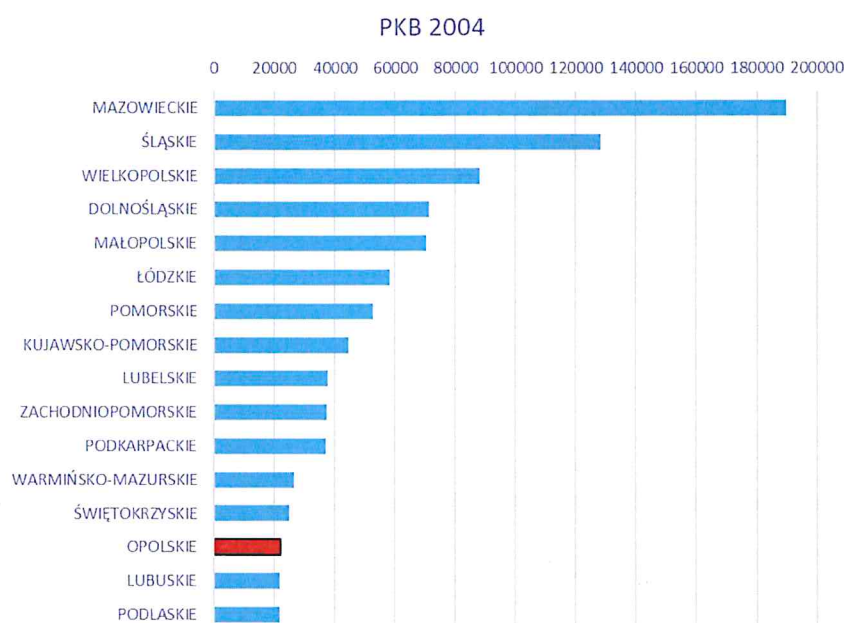

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

W ciągu dwunastu analizowanych lat populacja województwa zmniejszyła się z 1 051 531 w 2004 do 993 036 osób w 2016 roku, czyli o 5,56 proc. Opolskie z powierzchnią 941 187 ha (9 412 km²) jest najmniejszym województwem w Polsce. Gęstość zaludnienia w roku 2016 wyniosła 106 osób na km² i plasuje województwo poniżej średniej krajowej wynoszącej 123 osób. Pod tym względem opolskie zajmuje 11 pozycję w rankingu wszystkich województw.

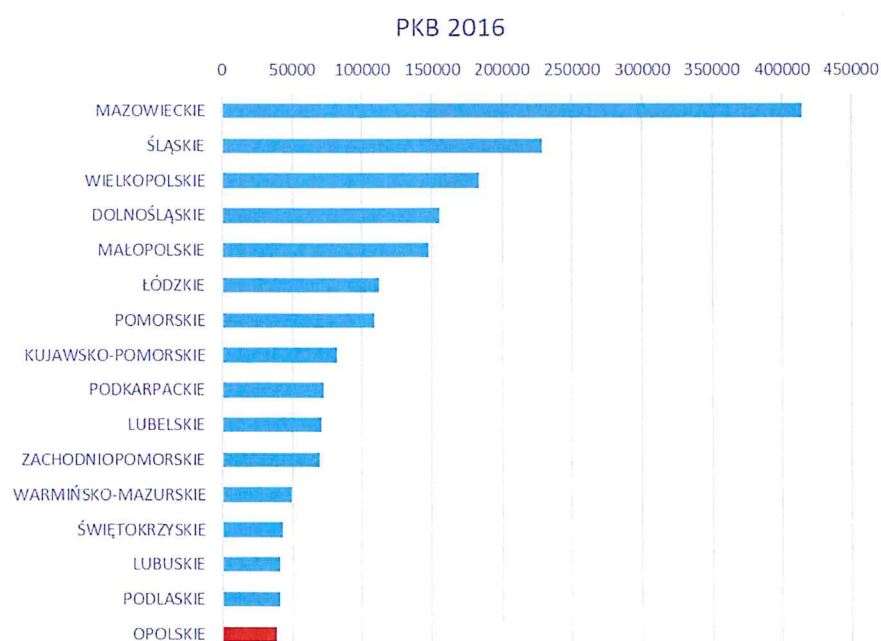
W tym samym okresie PKB województwa opolskiego w ujęciu nominalnym wzrósł z poziomu 21,99 mld PLN w roku 2004 do poziomu 38,34 mld PLN w roku 2016. Pomimo wzrostu wartości PKB, udział województwa w produkcie krajowym Polski spadł jednak nieznacznie z 3.99% w 2004 do 3.92% w 2016. Opolskie, najmniejsze województwo w kraju, miało najmniejszy udział w tworzeniu PKB Polski w 2016 (Rysunki 3 i 4). W porównaniu do 2004 roku zostało wyprzedzone przez województwa lubuskie oraz podlaskie.

Rys 3. Ranking polskich regionów NUTS 2 pod względem wartości nominalnego PKB w 2004

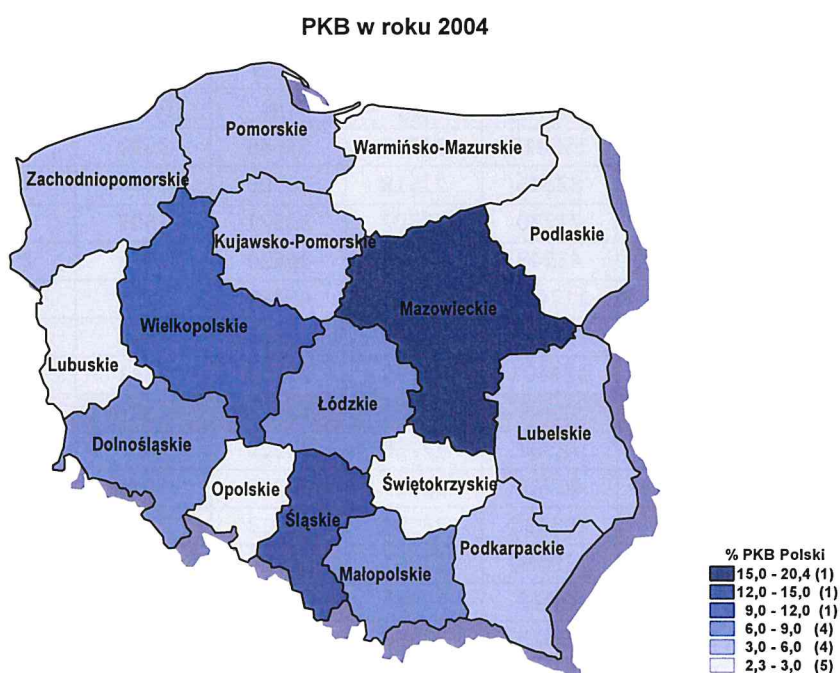
Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Rys 4. Ranking polskich regionów NUTS 2 pod względem wartości nominalnego PKB w 2016

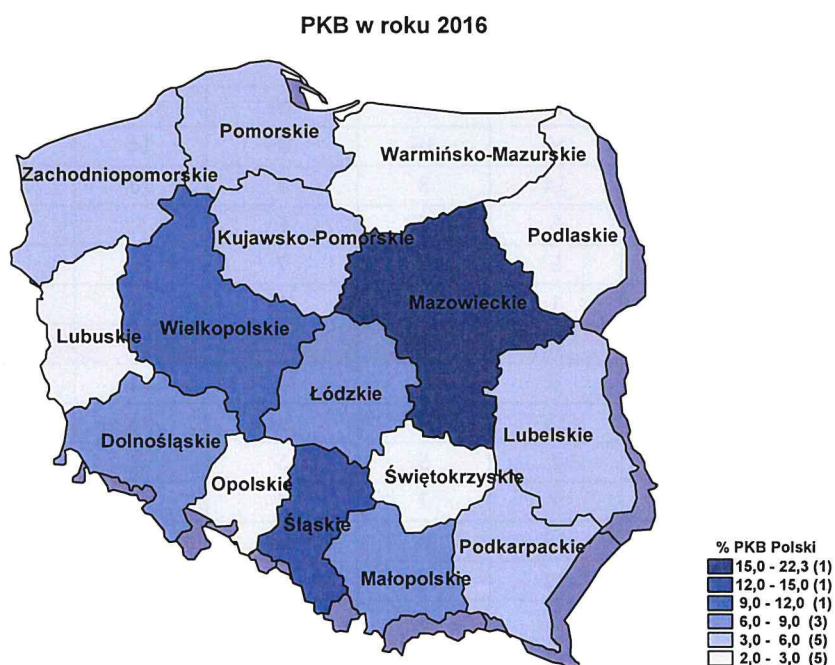
Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Rys 5. Udział poszczególnych województw w tworzeniu PKB w Polsce w roku 2004

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Rys 6. Udział poszczególnych województw w tworzeniu PKB w Polsce w roku 2016

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

W Tabeli 3 i 4 pokazano pozycję opolskiego na tle wszystkich polskich województw pod względem PKB w roku 2004 i 2016 w ujęciu trzech podstawowych wskaźników oraz w zestawieniu rankingowym.

Tabela 3. Pozycja opolskiego na tle polskich województw pod względem PKB w roku 2004 i 2016

Województwo	PKB	PKB	PKB na osobę	PKB na osobę	PKB na km ²	PKB na km ²
Rok	2004	2016	2004	2016	2004	2016
jedn.	[mln zł]	[mln zł]	[zł]	[zł]	[tys. zł]	[tys. zł]
DOLNOŚLĄSKIE	71601	155816	24726	53659	3590	7812
KUJAWSKO-POMORSKIE	44491	82345	21519	39503	2476	4582
LUBELSKIE	37854	71270	17302	33371	1507	2837
LUBUSKIE	21864	41348	21666	40639	1563	2956
ŁÓDZKIE	58238	112473	22463	45199	3197	6173
MAŁOPOLSKIE	70490	148103	21648	43865	4643	9755
MAZOWIECKIE	189901	414401	36949	77359	5341	11654
OPOLSKIE	21992	38339	20870	38551	2337	4073
PODKARPACKIE	37240	72567	17756	34120	2087	4066
PODLASKIE	21695	40733	18019	34299	1075	2018
POMORSKIE	52605	108438	23994	46913	2873	5922
ŚLĄSKIE	128292	229060	27251	50184	10402	18573
ŚWIĘTOKRZYSKIE	25087	43448	19445	34633	2142	3710
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	26411	49625	18490	34514	1093	2053
WIELKOPOLSKIE	87931	183778	26154	52844	2948	6162
ZACHODNIOPOMORSKIE	37370	69368	22038	40592	1632	3030

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 13.12.2018.

Tabela 4. Pozycja opolskiego wśród polskich województw w rankingu PKB w roku 2004 i 2016

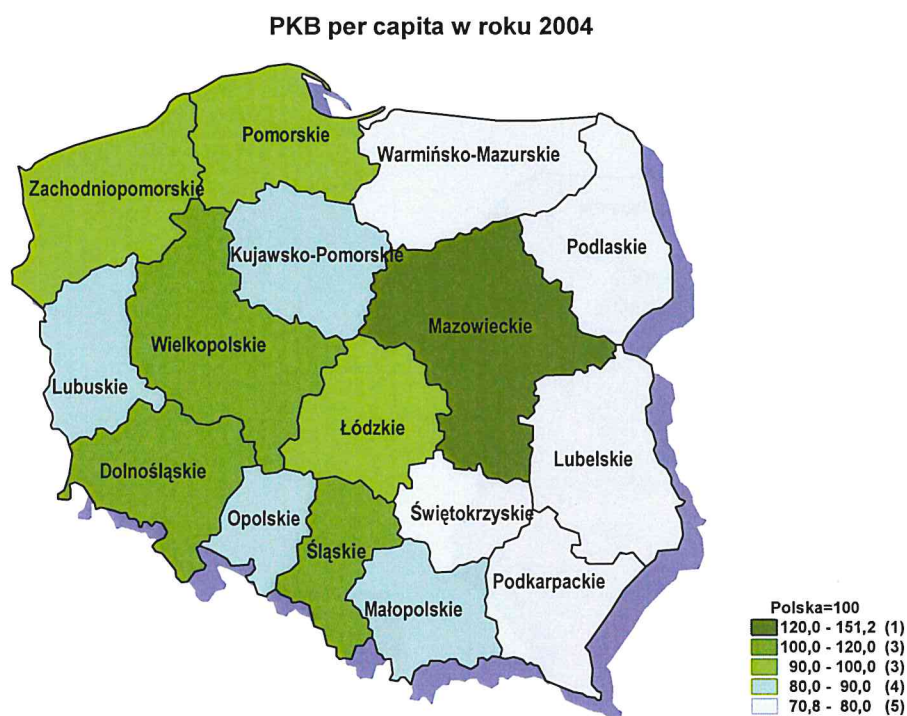
Województwo	PKB 2004	PKB 2016	PKB per capita 2004	PKB per capita 2016	PKB na km ² 2004	PKB na km ² 2016
DOLNOŚLĄSKIE	4	4	4	2	4	4
KUJAWSKO-POMORSKIE	8	8	10	10	8	8
LUBELSKIE	9	10	16	16	14	14
LUBUSKIE	15	14	8	8	13	13
ŁÓDZKIE	6	6	6	6	5	5
MAŁOPOLSKIE	5	5	9	7	3	3
MAZOWIECKIE	1	1	1	1	2	2
OPOLSKIE	14	16	11	11	9	9
PODKARPACKIE	11	9	15	15	11	10
PODLASKIE	16	15	14	14	16	16
POMORSKIE	7	7	5	5	7	7
ŚLĄSKIE	2	2	2	4	1	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	13	13	12	12	10	11
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	12	12	13	13	15	15
WIELKOPOLSKIE	3	3	3	3	6	6
ZACHODNIOPOMORSKIE	10	11	7	9	12	12

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 13.12.2018.

PKB na głowę mieszkańca w analizowanym okresie wzrósł nominalnie z 20 870 PLN w 2004 roku do 38 551 PLN w 2016. Niestety wzrost ten był mniejszy niż w innych województwach, co spowodowało, że wartość względna PKB per capita w opolskim spadła z poziomu 85,4% w 2004 do 79,6% w 2016 średniej wartości PKB na mieszkańca w Polsce. W ujęciu PKB per

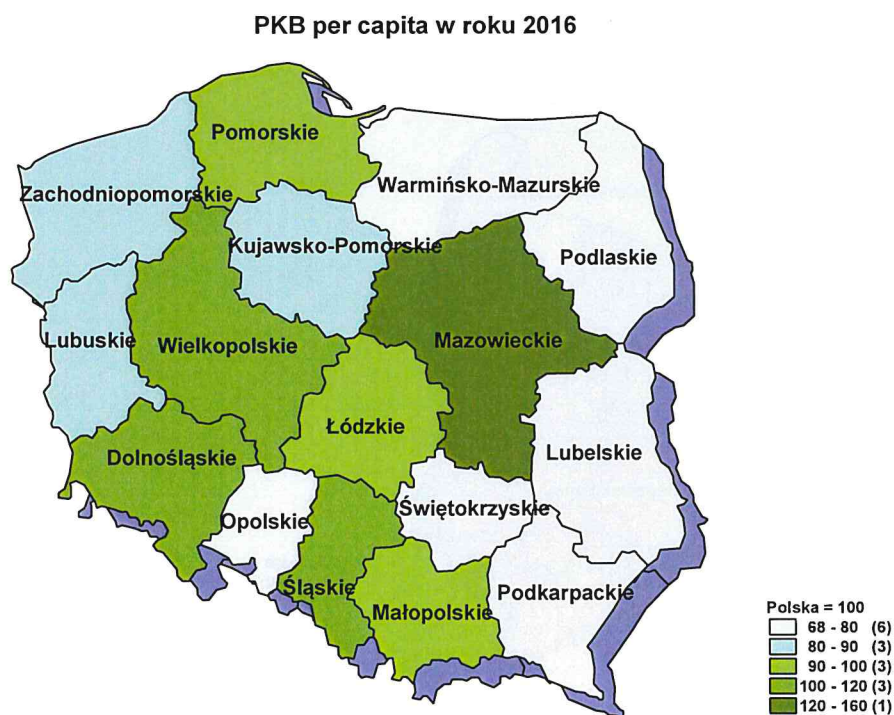
capita województwami najbardziej zbliżonymi do woj. opolskiego w roku 2016 były województwa: świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie (patrz również Rysunki 7 i 8). Opolskie w analizowanym okresie pod względem tej kluczowej zmiennej aproksymującej poziom rozwoju nie poprawiło swojej 11 pozycji.

Rys 7. PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w polskich województwach roku 2004

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

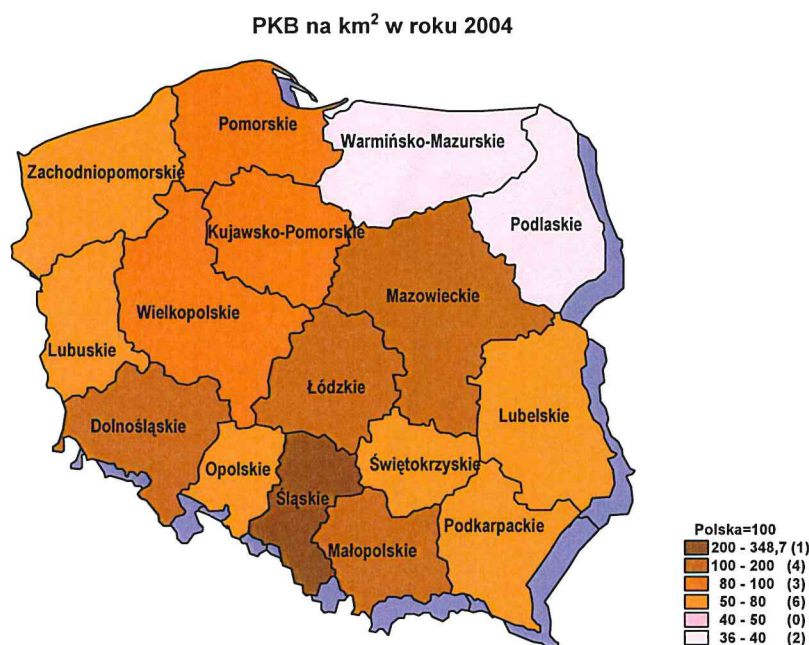
Rys 8. PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w polskich województwach roku 2016

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

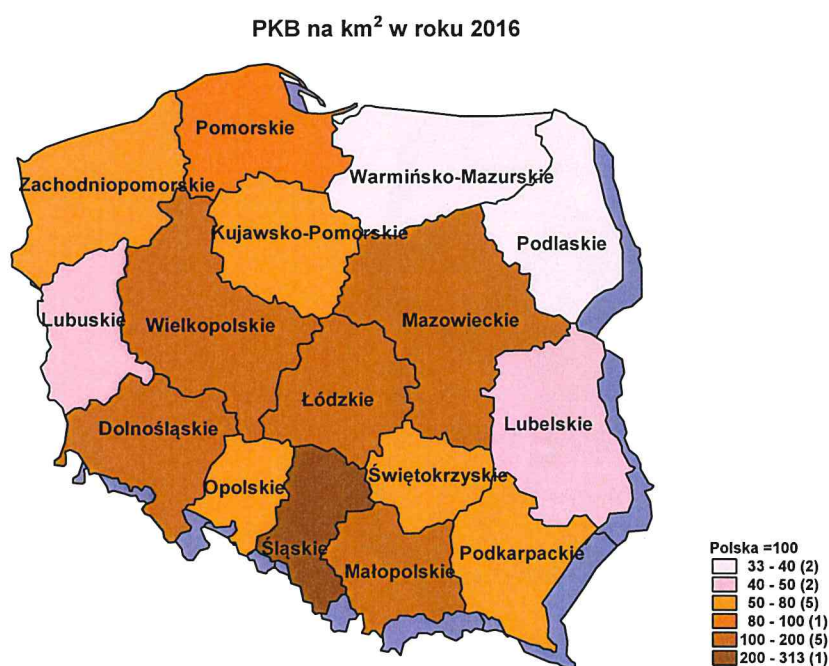
Z perspektywy gęstości PKB, czyli PKB w przeliczeniu na km² powierzchni regionu, w ujęciu nominalnym zauważamy wzrost z 2 337 tys. PLN na km² w 2004 do 4 073 tys. PLN km² w 2016. Wartości te plasują się poniżej średniej krajowej. W ujęciu relatywnym – w stosunku do średniej dla Polski, należy zauważyć spadek wartości wskaźnika z poziomu 78,3% do 68,4% średniej krajowej.

Rys 9. PKB w przeliczeniu na km² w polskich województwach roku 2004 (Polska = 100)

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Rys 10. PKB w przeliczeniu na km² w polskich województwach roku 2016 (Polska = 100)

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Pierwsze przybliżenie dynamiki wzrostowej województwa w ujęciu realnym (w cenach stałych z 2005 roku) wskazuje na wzrost PKB oraz PKB na km² o 27,4% oraz przyrost PKB per capita o 34,9% w okresie od wejścia Polski do UE w 2004 do 2016 roku.

Tabela 5. Realny przyrost PKB opolskiego w porównaniu z pozostałymi województwami w okresie 2004-2016 (w cenach stałych)

Województwo	Wzrost PKB	Wzrost PKB na osobę
	2004-2016	2004-2016
	[przyrost %]	[przyrost %]
DOLNOŚLĄSKIE	56,13	57,80
KUJAWSKO-POMORSKIE	42,32	43,15
LUBELSKIE	44,00	49,40
LUBUSKIE	49,05	49,63
ŁÓDZKIE	52,46	59,06
MAŁOPOLSKIE	55,65	51,35
MAZOWIECKIE	76,20	70,08
OPOLSKIE	27,44	33,43
PODKARPACKIE	54,08	54,08
PODLASKIE	37,66	41,19
POMORSKIE	61,22	55,28
ŚLĄSKIE	59,76	64,57
ŚWIĘTOKRZYSKIE	34,25	39,72
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	37,66	39,29
WIELKOPOLSKIE	53,94	49,84
ZACHODNIOPOMORSKIE	39,83	41,33

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 13.12.2018.

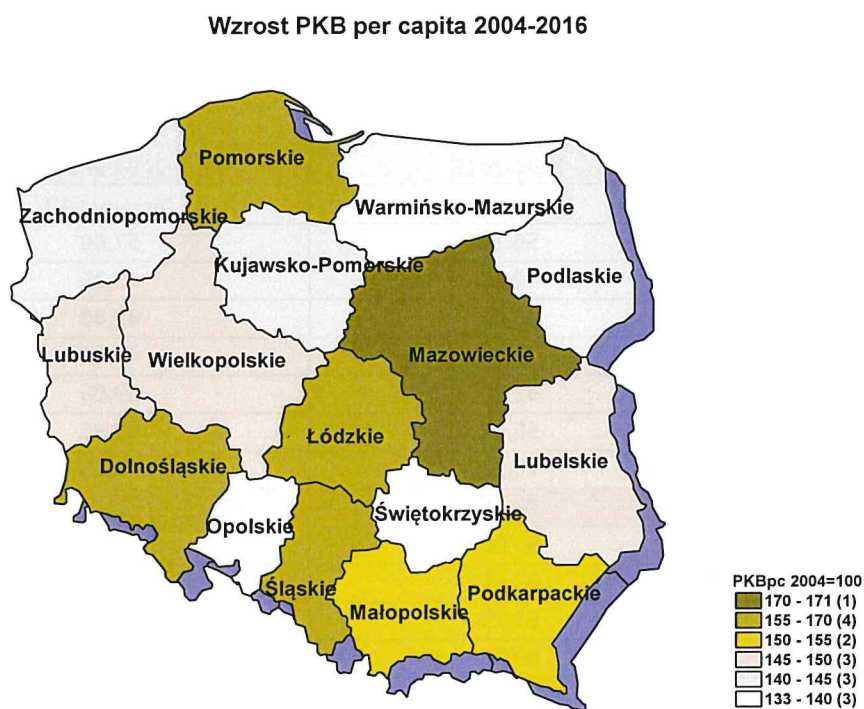
Tabela 6. Pozycja opolskiego wśród polskich województw w rankingu realnego przyrostu PKB w okresie 2004-2016

Województwo	Wzrost PKB	Wzrost PKB na osobę
	2004-2016	2004-2016
DOLNOŚLĄSKIE	4	4
KUJAWSKO-POMORSKIE	11	11
LUBELSKIE	10	10
LUBUSKIE	9	9
ŁÓDZKIE	3	8
MAŁOPOLSKIE	7	5
MAZOWIECKIE	1	1
OPOLSKIE	16	16
PODKARPACKIE	6	6
PODLASKIE	13	13
POMORSKIE	5	2
ŚLĄSKIE	2	3
ŚWIĘTOKRZYSKIE	14	15
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	15	14
WIELKOPOLSKIE	8	7
ZACHODNIOPOMORSKIE	12	12

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 13.12.2018.

Niestety oznacza to najniższe tempo wzrostu spośród ogółu polskich województw w analizowanym okresie zarówno pod względem wzrostu PKB jak i PKB na głowę mieszkańca.

Rys 11. Wzrost PKB per capita w polskich województwach w okresie 2004-2016

Źródło: Opracowanie IR na podstawie danych GUS.

Z punktu widzenia polityki wspólnotowej, a zwłaszcza alokacji funduszy strukturalnych, kluczowe jest pytanie o to jak województwo opolskie plasuje się na tle średniej w Unii Europejskiej pod kątem poziomu rozwoju mierzonego wielkością PKB per capita.

Aby możliwe było porównanie międzynarodowe wartości dochodu narodowego konieczne jest uwzględnienie zróżnicowania z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej pieniądza (PSN). Wykorzystując wyszacowane przez EUROSTAT wskaźniki PPS dla województwa opolskiego wyznaczono wartości PKB w obu analizowanych latach. Ze względu na aktualnie zachodzące w Unii Europejskiej zmiany, wyliczono stosunek PKB per capita regionu do średniej unijnej uwzględniając zarówno średnią dla całej Unii Europejskiej, czyli dla obecnej liczby 28 krajów członkowskich (UE 28), jak i dla 27 krajów (UE 27) z pominięciem Zjednoczonego Królestwa, które jest w trakcie procesu występowania ze Wspólnoty w ramach tzw. Brexitu. Warto przypomnieć, iż zgodnie z zapisami Traktatu Lizbońskiego Zjednoczone Królestwo powinno opuścić Unię Europejską najpóźniej dwa lata po rozpoczęciu procedury, czyli 29 marca 2019 roku.

Zgodnie z danymi opublikowanymi przez EUROSTAT (dostęp: 14.12.2018) średnia wartość PKB per capita dla Unii Europejskiej wyrażona w PPS w roku 2004 wynosiła **22 500** jednostek, a w 2016 roku **29 200** jednostek. Natomiast po pominięciu Wielkiej Brytanii wyliczono, że średnia ta wyniosła odpowiednio **21 200** jednostek w 2004 oraz **28 100** jednostek w roku 2016. Oznacza to tym samym **spadek** średniej wartości PKB per capita dla Unii Europejskiej na skutek Brexitu, czyli wystąpienie niewielkiego efektu statystycznego.

W Tabeli 7 zamieszczone zostały wskaźniki pokazujące stosunek PKB na mieszkańca w opolskim do średniej UE w obu analizowanych latach. Okazuje się, że wartość PKB na mieszkańca opolskiego z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej w województwie w roku 2004 stanowiła jedynie 43% średniej unijnej, podczas, gdy w roku 2016 było to już 55% (wzrost o 12 punktów procentowych). Warto przypomnieć jednocześnie, iż dotychczas stosowane progi w polityce spójności UE to odpowiednio 75% oraz 90% średniej unijnej. Oznacza to, że przy utrzymaniu dotychczasowych zasad alokacji, opolskie, pomimo wysokiej dynamiki wzrostowej powinno pozostać w kolejnej perspektywie finansowej, w grupie regionów UE o najwyższej alokacji środków z polityki spójności, co należy uznać za korzystne z punktu widzenia możliwości finansowania dalszego rozwoju ze środków zewnętrznych. Jak wyjaśniono wcześniej, stosunek regionalnego PKB per capita odnoszony do średniej unijnej przeliczany jest w taki sposób, aby uwzględniał zróżnicowanie siły nabywczej pieniądza, stąd wyszacowane przez EUROSTAT jednostki PPS. Znaczenie zróżnicowania cen w tym kontekście można zobrazować prezentując wartości PKB w opolskim wyrażoną nominalnie w EUR.

W Tabeli 7 podane zostało PKB całkowite oraz PKB na mieszkańca w EUR i jego stosunek do średniej dla UE 28 i UE 27 również w EUR w roku 2004 i w 2016.

Tabela 7. PKB w opolskim na tle UE 28 oraz UE 27 (bez Zjednoczonego Królestwa) w roku 2004 i 2016

ZMIENNA		ROK	OPOLSKIE
PKB nominalnie w porównaniu do UE	mln EUR	2004	4 858
		2016	8 804
	EUR/osobę	2004	4 600
		2016	8 900
	UE 28=100	2004	20
		2016	30
	UE 27=100	2004	21
		2016	31
PKB realnie w porównaniu do UE	mln PPS	2004	10 159
		2016	15 815
	PPS/osobę	2004	9 600
		2016	15 900
	UE 28=100	2004	43
		2016	55
	UE 27=100	2004	44
		2016	55

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych EUROSTAT, dostęp 11.12.2018.

Okazuje się, że nominalnie (bez uwzględnienia zróżnicowania cen) PKB per capita w województwie opolskim w roku 2004 stanowiło zaledwie 20% średniej unijnej, podczas gdy w 2016 roku stanowiło 30% średniej UE28. Przy uwzględnieniu parytetu siły nabywczej były to odpowiednio 43% i 55% średniej UE28.

Planowane wyjście Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej 29 marca 2019 o godzinie 23.00 nie będzie stanowiło zagrożenia dla województwa opolskiego utraty alokacji środków pomocowych z polityki strukturalnej UE w wyniku tzw. efektu statystycznego (potencjalnego przekroczenia dotychczas stosowanych progów – w 2016 roku PKB per capita w PSN w stosunku do średniej UE-27 równa się, bowiem 55% średniej po zaokrągleniu). Nie oznacza

to jednakże utrzymania tego samego poziomu dofinansowania. Zmiany mogą być, bowiem efektem:

- zmian w polityce spójności per se,
- zmian wielkości budżetu UE m.in. na skutek Brexitu,

zmian mechanizmów alokacji w tym np. poszerzenia zasady warunkowości pomocy.

III.2. PKB w podregionach województwa opolskiego

W polskiej statystyce publicznej każde z województw podzielone jest na podregiony (jednostki statystyczne NUTS 3), a podregiony grupują po kilka jednostek niższego rzędu – powiatów. Województwo opolskie składa się z dwóch podregionów: nyskiego i opolskiego. W Tabeli 8 zamieszczono wartości nominalnego PKB w mln PLN, jak i PKB na mieszkańca w PLN w roku 2004 i w 2016 na poziomie podregionów opolskiego.

Tabela 8. PKB w podregionach opolskiego w latach 2004 i 2016

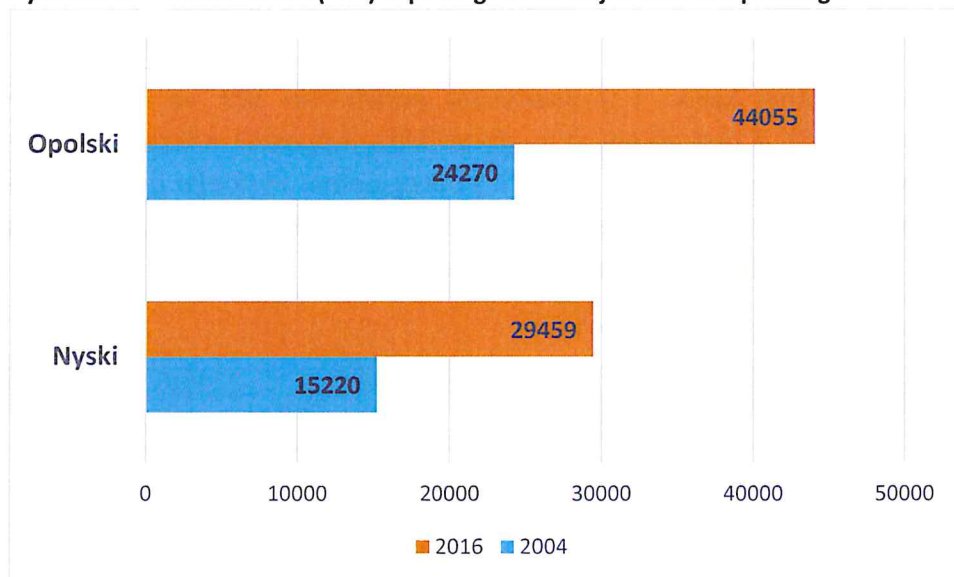
Zmienna		Rok	NYSKI	OPOLSKI
Liczba ludności	Osoby	2004	395 031	656 500
		2016	374 207	618 829
	2004-2016 (zm. %)		-5,27	-5,74
PKB nominalne	mln PLN	2004	6 026	15 967
		2016	11 047	27 292
	Polska=100	2004	0,6	1,7
		2016	0,6	1,5
	Wojew.=100	2004	27,4	72,6
		2016	28,8	71,2
	PLN/osobę	2004	15 220	24 270
		2016	29 459	44 055
	Polska=100	2004	62,3	99,3
		2016	60,8	91,0
	Wojew.=100	2004	72,8	116,0
		2016	76,3	114,1
	tys. PLN/km ²	2004	1 473	3 001
		2016	2 699	5 131
	Polska=100	2004	49,3	100,6
		2016	45,3	86,2
	Wojew.=100	2004	63,0	128,4
		2016	66,3	126,0
Realny przyrost PKB 2005=100	PKB ogółem		134,0	125,0
	PKB na osobę (2004-2016)		141,5	132,6

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 11.12.2018.

Z punktu widzenia wielkości PKB podregion opolski wyraźnie dominuje nad podregionem nyskim. Natomiast warto zauważyć, iż dynamika wzrostu realnego PKB była wyraźnie wyższa w nyskim, dla którego odnotowano przyrost wolumenu PKB o 34 proc. w czasie dwunastu analizowanych lat w porównaniu z 25 proc w podregionie opolskim.

Natomiast z punktu widzenia nominalnego PKB na mieszkańca, województwo opolskie jak już wiemy osiągnęło w 2016 roku poziom 38 608 PLN. Na poziomie podregionów zauważalne jest jednak jego silne zróżnicowanie: w nyskim było to 24 270 PLN (76% średniej wojewódzkiej i 61% średniej krajowej), a w podregionie opolskim 44 055 PLN na osobę (114% średniej wojewódzkiej i 91% średniej krajowej) – Rysunek 12.

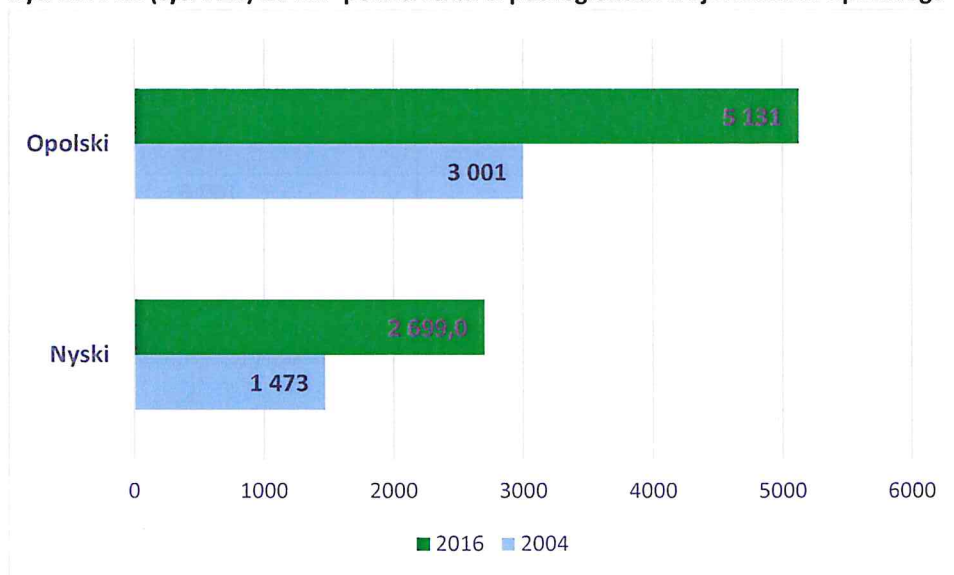
Rys. 12. PKB na mieszkańca (PLN) w podregionach województwa opolskiego

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 11.12.2018.

Również pod względem PKB w przeliczeniu na km² powierzchni podregion opolski charakteryzuje się wartościami znacząco wyższymi niż podregion nyski. W roku 2016 średnia wartość PKB na km² w opolskim wyniosła 5 131 tys. PLN i była prawie dwukrotnie wyższa niż w nyskim (2699 tys. PLN).

Rys. 13. PKB (tys. PLN) na km² powierzchni w podregionach województwa opolskiego

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 11.12.2018.

Kursy PPS na poziomie NUTS 3 wyznaczone są przez EUROSTAT. Niestety w momencie przygotowywania niniejszego raportu (na dzień: 16.12.2018) nie zostały jeszcze udostępnione dane dla podregionów w roku 2016. Dlatego w Tabeli 9 przedstawiono wartości PKB dla podregionów województwa opolskiego na tle Unii Europejskiej w roku 2004 i 2015.

Tabela 9. PKB w podregionach województwa opolskiego na tle UE 28 oraz UE 27 (bez Zjednoczonego Królestwa) w roku 2004 i 2015

ZMIENNA		ROK	NYSKI	OPOLSKI
PKB nominalnie w porównaniu do UE	mln EUR	2004	1 331	3 527
		2015	2 561	6 467
	EUR/osobę	2004	3 400	5 400
		2015	6 800	10 400
	UE 28=100	2004	15	24
		2015	23	36
	UE 27=100	2004	16	25
		2015	23	36
PKB realnie w porównaniu do UE	mln PPS	2004	2 784	7 376
		2015	4 543	11 471
	PPS/osobę	2004	7 000	11 200
		2015	12 000	18 400
	UE 28=100	2004	31	50
		2015	42	64
	UE 27=100	2004	32	51
		2015	43	64

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych EUROSTAT, dostęp 16.12.2018.

W ujęciu nominalnym w EUR na osobę wartości w roku 2015 kształtują się na poziomie 23% średniej UE 28 dla podregionu nyskiego i 36% dla podregionu opolskiego. Wpływ wyjścia Wielkiej Brytanii w tym kontekście będzie marginalny – oznacza wzrost wartości w stosunku do średniej UE o maksymalnie jeden punkt procentowy (po zaokrągleniu) i to tylko w niektórych rozpatrywanych przypadkach.

Wykorzystanie Parytetu Siły Nabywczej znacząco poprawia pozycję podregionów opolskiego w stosunku do średniej EU 28 do poziomu odpowiednio 42% oraz 64% średniej dla UE 28 (i od 43% do 64% średniej UE 27). Poprawa pozycji obu podregionów województwa opolskiego w stosunku do roku 2004 oznacza wyraźnie szybsze tempo wzrostu w okresie 2004-2015 w ujęciu realnym w stosunku do średniej dla Unii Europejskiej. Była jednak ona zróżnicowana. W stosunku do średniej UE 28 podregion nyski poprawił się w mniejszym stopniu tj. o 11 punktów procentowych, podczas gdy podregion opolski zyskał aż 14 punktów procentowych.

III.3 PKB w powiatach województwa opolskiego

W trzecim etapie analizy przedstawiamy kolejne przybliżenie kondycji województwa opolskiego w kontekście poziomu wypracowanego produktu krajowego brutto. Obszar województwa opolskiego składa się z 11 powiatów i jednego miasta na prawach powiatu – Opola⁵.

Zastosowanie opisanej wcześniej metodyki pozwoliło na wyznaczenie wartości PKB dla poszczególnych powiatów województwa opolskiego w dwóch momentach czasowych. **Warto ponownie podkreślić, iż wyliczeń powyższych nie publikuje Główny Urząd Statystyczny, a prezentowane poniżej wartości są wartościami oszacowanymi, czyli przybliżonymi, które wyznaczono przy wykorzystaniu autorskiej metody opracowanej w Instytucie Rozwoju.**

W Tabeli 10 zaprezentowane zostały wartości nominalnego PKB (w cenach bieżących) w roku 2004 i w roku 2016 dla wszystkich powiatów województwa opolskiego. Kolejność powiatów w Tabeli 10 jest zgodna z rankingiem wartości nominalnego PKB w roku 2016. Pokazano również, jaka część całkowitego PKB województwa opolskiego wypracowana została w poszczególnych powiatach.

Tabela 10. Ranking powiatów opolskiego pod względem wielkość PKB w mln PLN w roku 2016

Powiat	PKB 2004 [mln PLN]	Proc. śr. woj. 2004	Pozycja w rankingu 2004	PKB 2016 [mln PLN]	Proc. śr. woj. 2016	Pozycja w rankingu 2016	Zmiana w rankingu
m. Opole	5636,1	25,6	1	8232,1	21,5	1	0
opolski	2492,6	11,3	3	5239,5	13,7	2	1
kędzierzyńsko-kozielski	2618,6	11,9	2	4279,6	11,2	3	-1
nyski	2169,0	9,9	4	3920,1	10,2	4	0
brzeski	1542,5	7,0	5	3009,8	7,9	5	0
strzelecki	1463,7	6,7	6	2719,2	7,1	6	0
krapkowicki	1361,2	6,2	7	2473,2	6,5	7	0
kluczborski	1311,9	6,0	8	2265,5	5,9	8	0
oleski	1082,0	4,9	9	2082,9	5,4	9	0
prudnicki	820,4	3,7	11	1494,6	3,9	10	1
głubczycki	846,9	3,9	10	1330,0	3,5	11	-1
namysłowski	646,9	2,9	12	1292,5	3,4	12	0

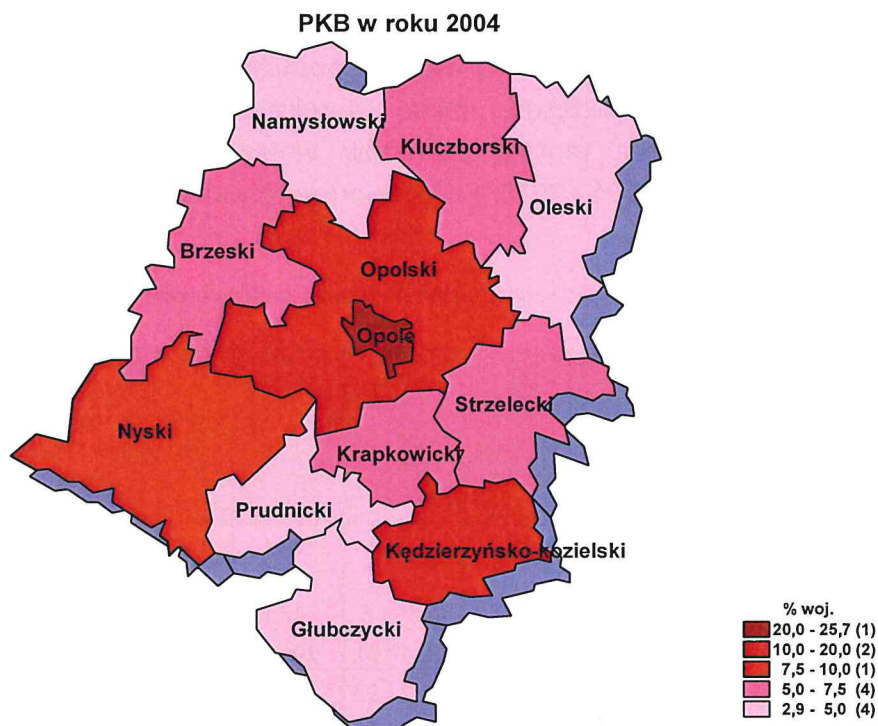
Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 13.12.2018.

Największy udział w generowaniu PKB województwa opolskiego ma, według naszych szacunków, miasto na prawach powiatu Opole z udziałem około 25,6% w PKB województwa

⁵ Należy tutaj zaznaczyć, że prezentowana analiza dotyczy roku 2004 i 2016, czyli lat jeszcze przed zmianą granic administracyjnych miasta Opola i powiatu ziemskiego opolskiego, która nastąpiła po 01.01.2017 roku. Zmiana ta skutkuje między innymi włączeniem Elektrowni Opole do miasta, co w znaczącym stopniu może przyczynić się do podwyższenia PKB w mieście i obniżenia w powiecie ziemskim. Uwzględnienie tej zmiany będzie istotne w ocenie wzrostu wartości PKB w kolejnych latach.

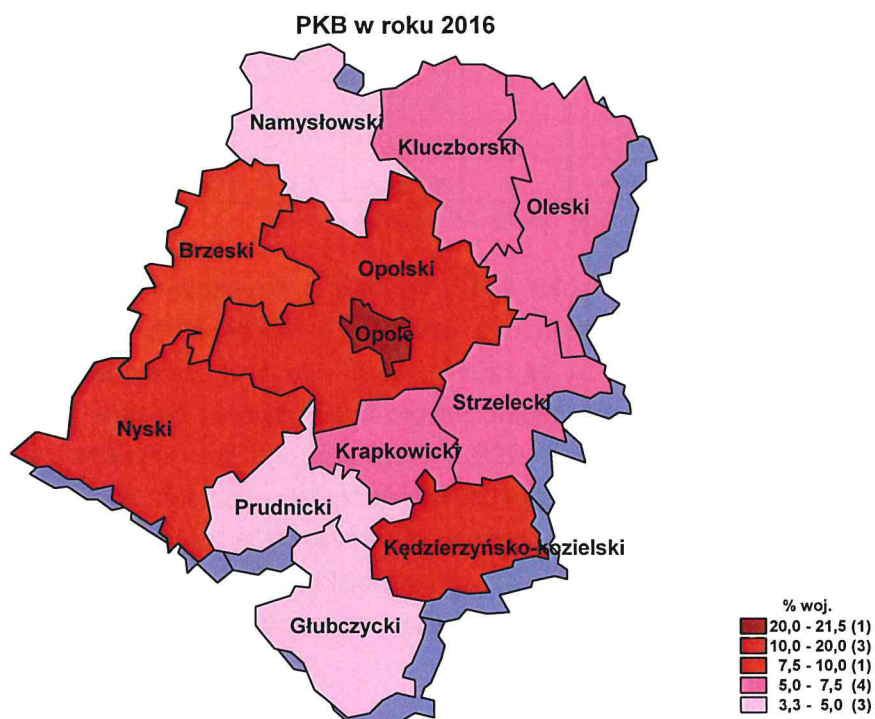
w roku 2004 oraz 21,5% w roku 2016. Drugą pozycję z udziałami w wysokości odpowiednio 11,3% oraz 13,7% zajmuje powiat opolski. Trzecie miejsce z wartościami 11,9% oraz 11,2% odpowiednio zajmuje powiat kędzierzyńsko-kozielski. Najmniejszy udział w generowaniu PKB województwa ma powiat namysłowski: 2,9% w roku 2004 oraz 3,4% w roku 2016 (patrz również Rysunki 14 i 15).

Rys 14. Udział powiatów w tworzeniu PKB województwa opolskiego w roku 2004

Źródło: Oszacowanie IR.

Rys 15. Udział powiatów w tworzeniu PKB województwa opolskiego w roku 2016

Źródło: Oszacowanie IR.

Wskaźnik koncentracji CR4 potencjału gospodarczego powiatów województwa opolskiego (suma udziałów czterech największych powiatów) spadła w analizowanym okresie z poziomu 58,7 proc. w 2004 roku do poziomu 56,6 proc. w roku 2016. Wartość wskaźnika koncentracji HHI Herfindahla-Hirschmana (suma kwadratów udziałów; zmienność od 0 do 10000) również spadła z 1252,3 w roku 2004 do poziomu 1137,5 w 2015 roku. Wartość tego indeksu wskazuje na przeciętny poziom koncentracji potencjału gospodarczego województwa w jego przestrzeni.

Przejdźmy do analizy zmiennej uwzględniającej wielkość populacji powiatów, czyli PKB na głowę mieszkańca, będącej jednocześnie miarą aproksymującą poziom rozwoju gospodarczego. Tabela 11 zawiera ranking powiatów województwa opolskiego pod względem PKB per capita w roku 2004 i 2016. Powiaty prezentowane są według malejącej wartości PKB per capita w roku 2016.

Tabela 11. Powiaty województwa opolskiego pod względem PKB na mieszkańca w roku 2004 i 2016 na tle województwa i całej Polski

Powiat	PKB per capita 2004	woj.=100 2004	Pol.=100 2004	poz. w rankingu 2004	PKB per capita 2016	woj.=100 2016	Pol.=100 2016	poz. w rankingu 2016	zmiana w rankingu
m. Opole	43736,99	209,1	179,0	1	69339,57	179,6	143,2	1	0
kędzierzyńsko-kozielski	25427,17	121,6	104,0	2	44695,6	115,8	92,3	2	0
opolski	18454,15	88,2	75,5	5	39347,51	101,9	81,2	3	2
krapkowicki	19885,01	95,1	81,4	3	38419,92	99,5	79,3	4	-1
strzelecki	17970,97	85,9	73,5	6	36122,61	93,6	74,6	5	1
kluczborski	18555,33	88,7	75,9	4	34094,64	88,3	70,4	6	-2
brzeski	16648,38	79,6	68,1	8	33157,74	85,9	68,5	7	1
oleski	15687,93	75,0	64,2	9	31994,58	82,9	66,1	8	1
namysłowski	14678,04	70,2	60,1	11	30264,59	78,4	62,5	9	2
głubczycki	16649,05	79,6	68,1	7	28637,05	74,2	59,1	10	-3
nyski	14769,77	70,6	60,4	10	28330,72	73,4	58,5	11	-1
prudnicki	13542,01	64,8	55,4	12	26729,84	69,2	55,2	12	0

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 14.12.2018.

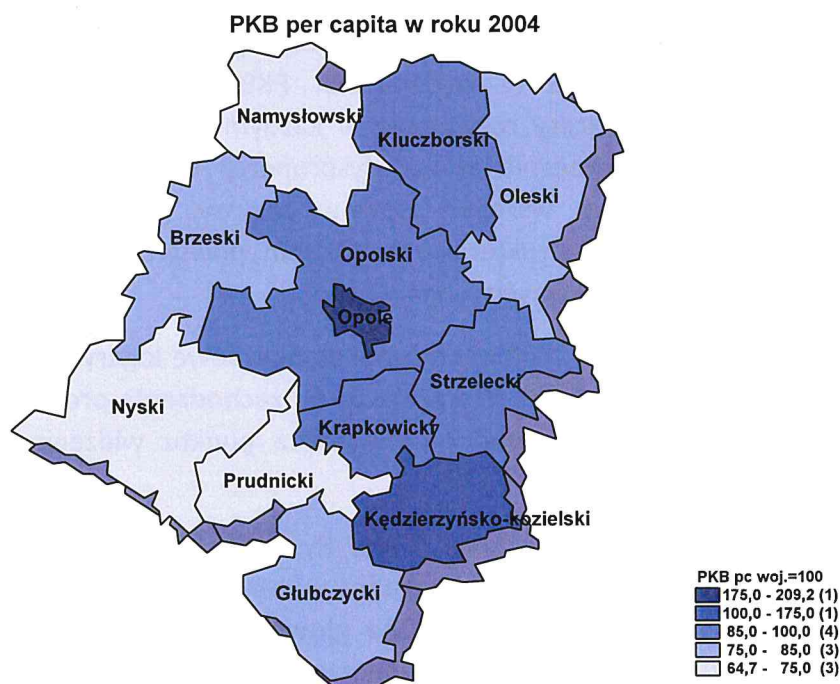
Najwyższa wartość PKB per capita w roku 2016, zgodnie z oczekiwaniami, występowała w mieście Opole. Jedynie stolica województwa opolskiego odnotowała wartości powyżej średniej ogólnopolskiej (143,2 proc.). W 2016 roku wartości powyżej średniej dla województwa osiągnęły jeszcze powiaty kędzierzyńsko-kozielski oraz opolski. W roku 2004 PKB per capita w mieście Opolu stanowiło 209,1 proc. średniej dla województwa i 179,0 proc. średniej dla Polski. Drugi w rankingu powiat kędzierzyńsko-kozielski miał odpowiednio 121,6 proc. średniej dla opolskiego i 104,0 średniej dla Polski. Niestety w 2016 roku powiat ten miał PKB per capita już poniżej średniej ogólnopolskiej. W powiecie kędzierzyńsko-kozielskim występuje drugie największe miasto województwa – Kędzierzyn-Koźle z populacją ok. 62 tys. osób.

Ranking powiatów województwa opolskiego jest relatywnie stabilny. Największą pozytywną zmianę odnotował powiat opolski, który poprawił swoją pozycję o dwa miejsca, z 5 na 3 oraz powiat namysłowski – przesunięcie z pozycji 11 na 9. Natomiast największą negatywną zmianę dało się zauważyć dla powiatu głubczyckiego, który spadł z pozycji 7 na pozycję 10. Również powiat kluczborski odnotował spadek w rankingu o dwie pozycje.

Zmiana w powiecie opolskim może oznaczać, że rozwój miasta Opola ciągnął w górę otaczający powiat ziemski, czyli sytuacja tego powiatu w znaczącym stopniu zależy od relatywnego sukcesu bądź porażki największego ośrodka miejskiego województwa.

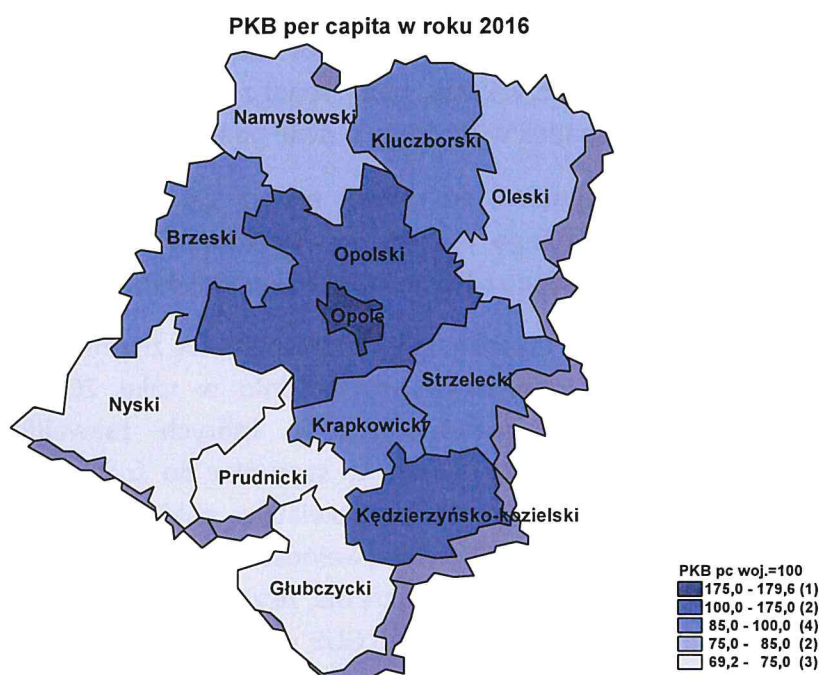
Na Rysunkach 16 i 17 zaprezentowano na mapach, jak kształtowało się zróżnicowanie PKB per capita w powiatach województwa opolskiego odpowiednio w roku 2004 i 2016. W legendach map zdefiniowano granice przedziałów, do których zakwalifikowano poszczególne powiaty, gdzie granice pokazane zostały w stosunku do średniej wartości w całym województwie. W nawiasach podano liczby powiatów zaklasyfikowanych do poszczególnych przedziałów. Aby zachować porównywalność wyników dla obu lat zachowano te same przedziały. Warto jednocześnie podkreślić, że zejście z poziomem analizy na poziom powiatów w stosunku do stosowanego przez GUS w wyliczeniach PKB poziomu województw i podregionów, dokładniej obrazuje procesy rozwojowe w województwie opolskim, ponieważ pozwala lepiej ukazać zakres zróżnicowania w poziomie rozwoju w obrębie województwa, ocenić zmiany w tym zakresie, jak również wskazać główne i drugorzędne obszary generujące wzrost jak i zidentyfikować obszary o strukturalnych problemach.

Rys 16. PKB na mieszkańca w powiatach województwa opolskiego w roku 2004

Źródło: Oszacowanie IR.

Rys 17. PKB na mieszkańca w powiatach województwa opolskiego w roku 2016

Źródło: Oszacowanie IR.

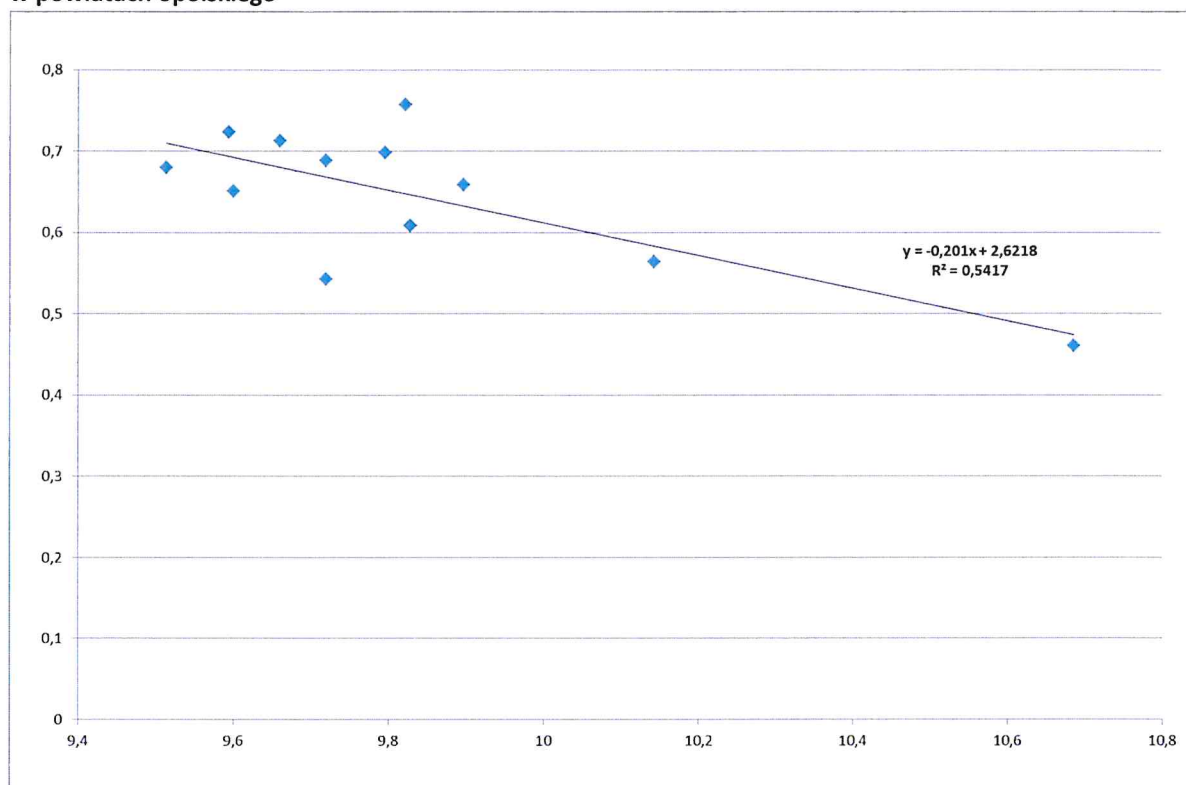
Zaprezentowane na Rysunkach 16 i 17 mapy pokazują zmiany w latach 2004-2016. Sytuacja ogólna wydaje się być relatywnie stabilna. Wysoki poziom PKB per capita odnotowuje przede wszystkim miasto Opole, ale również otaczający miasto powiat opolski oraz powiat kędzierzyńsko-kozielski.

Warto jednocześnie podkreślić, iż zejście z poziomem analizy na poziom powiatów w stosunku do stosowanego przez GUS w wyliczeniach PKB poziomu województw i podregionów, dokładniej obrazuje procesy rozwojowe w każdym z województw w tym w opolskim, ponieważ pozwala lepiej ocenić zakres dysproporcji w poziomie rozwoju w obrębie województwa, jak również wskazać główne obszary generujące wzrost i zidentyfikować obszary o problemach strukturalnych. Poziom powiatów lepiej naszym zdaniem odpowiada uwarunkowaniom lokalnych rynków pracy.

Warto jednocześnie podkreślić, iż w roku 2004 odchylenie standardowe logarytmu PKB per capita wyniosło 0,316 do 0,259 w roku 2016. Wskazuje to na **zachodzenie procesu sigma konwergencji rozwojowej**, co należy odbierać pozytywnie z punktu widzenia polityki rozwoju gospodarczego.

Jednocześnie w rozpatrywanym okresie wystąpiła (patrz Rysunek 18) ujemna zależność pomiędzy wyjściowym poziomem PKB na głowę mieszkańca w roku 2004 (oś pozioma, skala logarytmiczna) a przeciętnym tempem wzrostu PKB na głowę mieszkańca (oś pionowa, logarytm PKB per capita w 2016 - logarytm PKB per capita w 2004). Oznacza to, że w województwie opolskim **zachodzi proces beta-konwergencji rozwojowej**, zwany również efektem doganiania.

Rys 18. Relacja między PKB w roku początkowym (2004) a wzrostem PKB w całym okresie 2004-2016 w powiatach opolskiego

Źródło: Oszacowanie IR.

W ostatnim kroku analizy dokonamy oceny kształtowania się gęstości PKB, czyli PKB na km² powierzchni dla poziomu powiatów województwa opolskiego. Zasadnicze wyniki prezentuje Tabela 12.

Tabela 12. Powiaty opolskiego pod względem wielkość PKB na km² w roku 2004 i 2016 na tle województwa i całej Polski

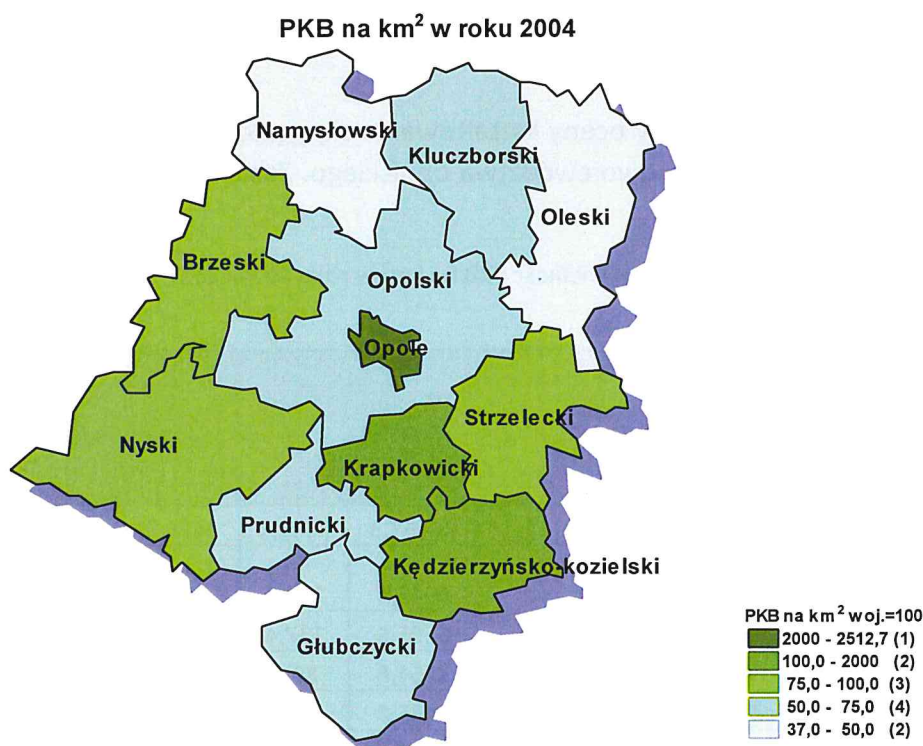
Powiat	PKB/km ² [tys. PLN] 2004	woj.=100 2004	Pol.=100 2004	poz. w rankingu 2004	PKB/km ² [tys. PLN] 2016	woj.=100 2016	Pol.=100 2016	poz. w rankingu 2016	zmiana w rankingu
m. Opole	58709,6	2512,6	1967,5	1	84867,3	2083,4	1425,8	1	0
kędzierzyńsko-kozielski	4189,7	179,3	140,4	2	6847,4	168,1	115,0	2	0
krapkowicki	3079,7	131,8	103,2	3	5595,5	137,4	94,0	3	0
strzelecki	1967,4	84,2	65,9	4	3654,8	89,7	61,4	4	0
brzeski	1760,9	75,4	59,0	6	3435,8	84,3	57,7	5	1
opolski	1570,6	67,2	52,6	7	3303,6	81,1	55,5	6	1
nyski	1772,0	75,8	59,4	5	3202,7	78,6	53,8	7	-2
kluczborski	1539,8	65,9	51,6	8	2659,0	65,3	44,7	8	0
prudnicki	1436,9	61,5	48,2	9	2612,9	64,1	43,9	9	0
oleski	1110,9	47,5	37,2	11	2140,7	52,6	36,0	10	1
głubczycki	1258,4	53,9	42,2	10	1976,3	48,5	33,2	11	-1
namysłowski	864,8	37,0	29,0	12	1728,0	42,4	29,0	12	0

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 14.12.2018.

Zgodnie z przewidywaniami, **najwyższe wartości gęstości PKB obserwujemy w mieście Opolu**. Drugą pozycję zajmuje powiat kędzierzyńsko-kozielski. Natomiast w powiecie namysłowskim wartość PKB w przeliczeniu na km² była najniższa i wynosiła jedynie 1 728 tys. PLN. W 2016 roku 10 spośród wszystkich powiatów opolskiego charakteryzowało się PKB na km² niższym niż średnia dla całej Polski. Liczba powiatów z PKB w przeliczeniu na km² powyżej średniej dla kraju spadła z 3 w 2004 do wymienionych powyżej dwóch w roku 2016. Biorąc pod uwagę ujęcie rankingowe najwyraźniejszą zmianą było przesunięcie w dół powiatu nyskiego (o 2 pozycje).

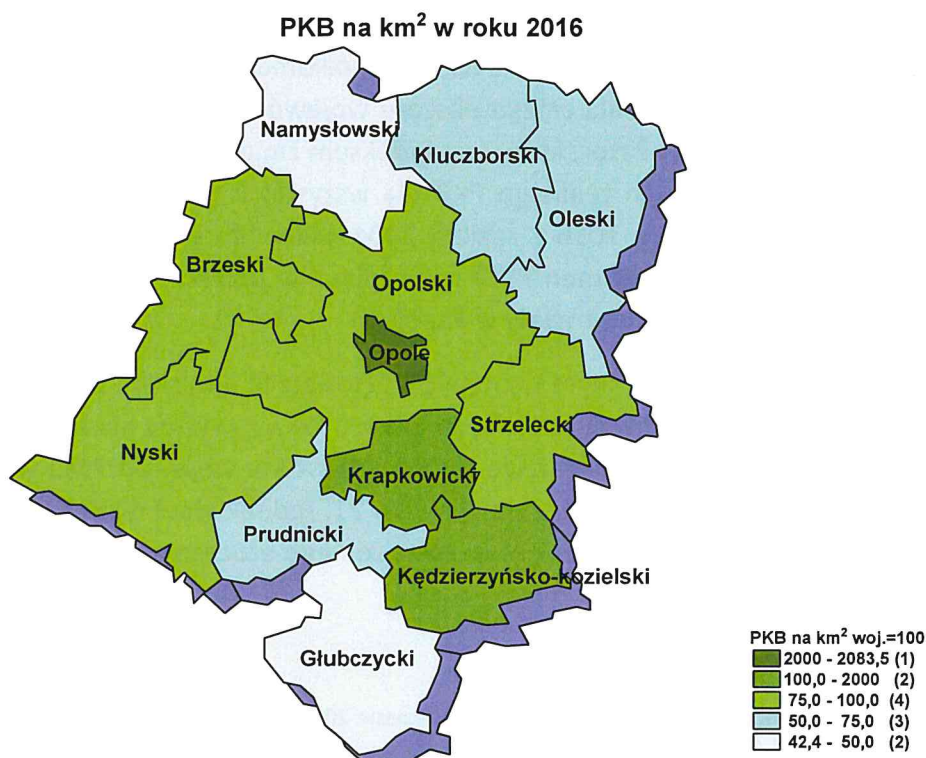
Na Rysunkach 19 i 20 pokazane zostało, jak kształtowało się zróżnicowanie PKB w przeliczeniu na km² powierzchni w powiatach województwa opolskiego odpowiednio w roku 2004 i 2016. Podobnie jak poprzednio granice przedziałów wyznaczone zostały w stosunku do średniej wartości w całym województwie, a w nawiasach podano liczby powiatów zaklasyfikowanych do poszczególnych przedziałów. Aby zachować porównywalność wyników dla obu lat zachowano te same przedziały. Układ gęstości PKB jest relatywnie stabilny. Wyraźnie widać obszary o szczególnie niskich jego wartościach – powiaty namysłowski i oleski. Jednocześnie zauważyć można poprawę sytuacji w powiatach opolskim i oleskim w stosunku do średniej dla województwa opolskiego.

Rys 19. PKB na km² powierzchni w powiatach województwa opolskiego w roku 2004

Źródło: Oszacowanie IR.

Rys 20. PKB na km² powierzchni w powiatach województwa opolskiego w roku 2016

Źródło: Oszacowanie IR.

Tabela 13. Wzrost PKB per capita i PKB/km² w okresie 2004-2016 w powiatach opolskiego na tle województwa i całej Polski

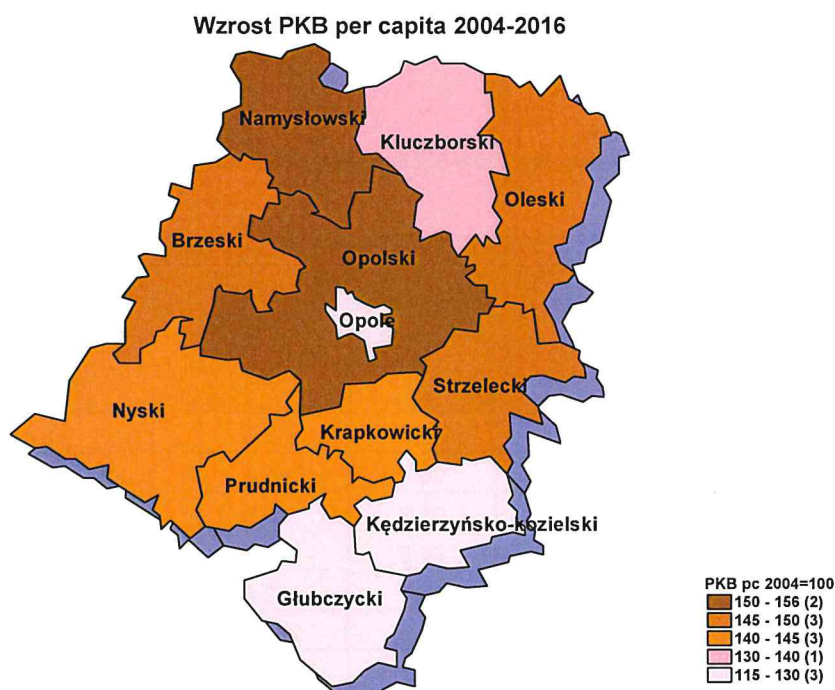
Ranking wg wzrostu PKB pc	Powiat	Wzrost PKB pc 2004-2016 (2004=100)	Wzrost PKB pc woj.=100	Wzrost PKB pc Polska=100	Wzrost PKB/km ² 2004-2016 (2004=100)	Wzrost PKB/km ² woj.=100	Wzrost PKB/km ² Polska=100
1	opolski	155,9	116,8	99,7	153,8	120,7	98,5
2	namysławski	150,7	113,0	96,4	146,1	114,6	93,6
3	oleski	149,1	111,7	95,3	140,9	110,5	90,2
4	strzelecki	146,9	110,1	94,0	135,8	106,6	87,0
5	brzeski	145,6	109,1	93,1	142,6	111,9	91,4
6	prudnicki	144,3	108,1	92,3	132,9	104,3	85,2
7	krapkowicki	141,2	105,9	90,3	132,8	104,2	85,1
8	nyski	140,2	105,1	89,7	132,1	103,7	84,6
9	kluczborski	134,3	100,7	85,9	126,2	99,1	80,9
10	kędzierzyńsko-kozielski	128,5	96,3	82,2	119,5	93,7	76,5
11	głubczycki	125,7	94,2	80,4	114,8	90,1	73,6
12	m. Opole	115,9	86,9	74,1	105,7	82,9	67,7

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 14.12.2018.

Na podstawie danych GUS o wartości PKB w cenach bieżących i dynamice PKB w cenach stałych w latach 2004-2016 wyliczono deflator PKB dla województwa opolskiego. Niestety GUS nie publikuje dynamiki w cenach stałych dla niższych poziomów podziału terytorialnego, dlatego przyjęto jednakowe wartości dla całego obszaru województwa, co oczywiście może być obarczone pewnym błędem. Deflator, który jest indeksem zmian cen PKB, wykorzystano do wyznaczenia szeregów czasowych realnego PKB dla wszystkich powiatów. Porównanie realnego PKB na mieszkańca w roku 2016 z rokiem 2004 pozwoliło wyliczyć o ile procent wzrosła rzeczywista wartość PKB (wolumen PKB) per capita i w przeliczeniu na km² w tym okresie. Wielkości przyrostów pokazane zostały w Tabeli 13.

Najwyższe tempo wzrostu w ujęciu realnym wystąpiło w powiatach opolskim, namysłowskim oraz oleskim, jednak w żadnym powiecie opolskiego wzrost nie był wyższy niż średni wzrost PKB per capita dla Polski, jako całości. Najniższe tempo wzrostu w województwie wystąpiło w mieście Opole. Widać to wyraźnie również na Rysunku 21. Jednak główny biegun wzrostu województwa generuje silne efekty dla swojego bezpośredniego otoczenia, jakim jest powiat opolski.

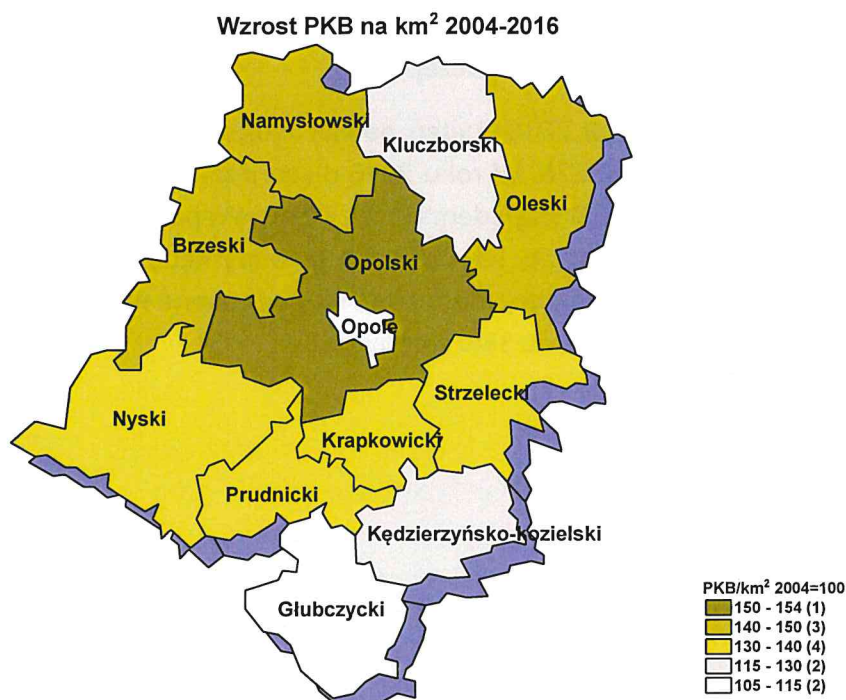
Rys 21. Wzrost PKB na mieszkańca w powiatach opolskiego w okresie 2004-2016

Źródło: Oszacowanie IR.

Na Rysunku 21 zaprezentowano zróżnicowanie wzrostu PKB per capita w powiatach w okresie 2004-2016. Dla porównania na Rysunku 22 przedstawiono zróżnicowanie wzrostu PKB na km² powierzchni w powiatach województwa opolskiego w okresie 2004-2016.

Rys 21. Wzrost PKB na km² powierzchni w powiatach opolskiego w okresie 2004-2016

Źródło: Oszacowanie IR.

Wyniki dla zmian gęstości PKB są zasadniczo analogiczne do tych dla PKB na mieszkańca za wyjątkiem Opola – gdzie przyrost PKB per capita był zdecydowanie większy niż w układzie PKB na km². Z perspektywy przestrzennej wnioski w odniesieniu do gęstości PKB są analogiczne do powyżej przedstawionych wniosków dla PKB per capita.

Tabela 14. Powiaty opolskiego na tle Unii Europejskiej w roku 2004 i 2016

Powiat	PKB per capita [EUR] 2004	PKB per capita [PPS] 2004	PKB pc UE 28=100 2004	PKB pc UE 27=100 (bez WB) 2004	PKB per capita [EUR] 2016	PKB per capita [PPS] 2016	PKB pc UE 28=100 2016	PKB pc UE 27=100 (bez WB) 2016
m. Opole	9661	20204	90	92	15923	55	98	99
kędzierzyńsko-kozielski	5617	11746	52	54	10264	35	63	64
krapkowicki	4393	9186	41	42	8823	30	54	55
kluczborski	4099	8571	38	39	7829	27	48	49
opolski	4076	8525	38	39	9036	31	56	56
strzelecki	3970	8302	37	38	8295	28	51	52
głubczycki	3678	7691	34	35	6576	23	40	41
brzeski	3678	7691	34	35	7614	26	47	47
oleski	3465	7247	32	33	7347	25	45	46
nyski	3263	6823	30	31	6506	22	40	41
namysłowski	3242	6780	30	31	6950	24	43	43
prudnicki	2991	6256	28	29	6138	21	38	38

Źródło: Oszacowanie IR na podstawie danych GUS, dostęp 14.12.2018.

W Tabeli 14 zaprezentowano powiaty województwa opolskiego na tle średniej dla Unii Europejskiej w roku 2004 i 2016. Kluczowe znaczenie oczywiście przyjmują wartości PKB na mieszkańca z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej.

Okazuje się, że ani w roku 2004, ani w 2016, żaden powiat województwa opolskiego nie przekroczył 100 proc. średniej unijnej UE28. W roku 2016 nieco poniżej średniej było tylko miasto Opole: 98% względem UE 28 i 99% względem UE 27. Pozostałe powiaty województwa opolskiego znacząco odstają w tym zakresie. Jeszcze tylko powiaty kędzierzyńsko-kozielski i krapkowicki przekraczają 50% średniej unijnej. Natomiast PKB per capita w najbiedniejszym powiecie prudnickim to w roku 2016 zaledwie 38% średniej UE.

IV. Wnioski i zalecenia dla polityki regionalnej województwa opolskiego w horyzoncie czasowym do roku 2030

PKB województwa opolskiego w latach 2004-2016 zwiększył się znacząco. W całym tym okresie nastąpiła poprawa sytuacji w zakresie wielkości PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej na poziomie UE 28 przyjętym za 100 z 43% do 56%. Pomimo tego bardzo zadawalającego przyrostu i dynamiki dochodu narodowego po akcesji Polski do UE województwo opolskie zarówno w roku 2004, jak też w roku 2016 wyprzedza tylko pięć województw Polski Wschodniej. Bardzo niepokojącym jest ostatnia pozycja województwa opolskiego ze względu na relatywnie niską dynamikę przyrostu PKB w latach 2004-2016. Sytuacja ta oceniana per capita jest nieco korzystniejsza, co wynika jednak z największego procentowo w całej Polsce ubytku ludności w tym okresie.

Wniosek do polityki regionalnej. Kształtowanie się zmian PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej w latach 2004-2016 na poziomie województwa (NUTS 2) oznacza, że luka rozwojowa vis a vis bogatsze regiony UE zmniejszyła się w tym okresie. Dwucyfrowy wskaźnik pozytywnej zmiany Opolszczyzny o 11 punktów procentowych w tym okresie doskonale to dokumentuje. Jednak utrwalająca się pozycja najsłabszego regionu Polski poza makroregionem Polski Wschodniej wymaga konsekwentnego podjęcia w strategii wojewódzkiej oraz zaadresowania do poziomu krajowego w aspekcie potencjałów terytorialnych i barier terytorialnych, bowiem w sytuacji wygasania procesów konwergencji Polski z bogatszymi krajami UE może to utrwalić relatywnie niekorzystną pozycję województwa w Unii Europejskiej.

Analiza sytuacji województwa opolskiego na tle procesów zachodzących w Polsce w latach 2014-2016 wskazuje na rosnącą dywergencję w układzie regionalnym. Najszybciej rozwijają się województwa związane z dużymi metropoliami, znacznie wolniej pozostałe regiony kraju. W przypadku województwa opolskiego w roku 2004 wielkość PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej wynosiła 85,4% średniej krajowej, a w roku 2016 spadła do 79,6%.

Wniosek do polityki regionalnej. Dokumenty strategiczne Rządu do roku 2030 takie jak Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 adresują, jako wiodący priorytet Polski zarówno w układzie regionalnym jak i podregionalnym, konwergencję. Należy konsekwentnie dokumentować przebieg procesów społeczno-gospodarczych w województwie opolskim, wskazując na celowość włączenia miast, gmin i subregionów województwa opolskiego do inicjatyw i programów proponowanych w Polsce po roku 2020, także tych z udziałem środków europejskiej polityki spójności.

Analiza sytuacji dwu podregionów województwa opolskiego wskazuje na znaczące rozpiętości w poziomie PKB na mieszkańca pomiędzy podregionem opolskim i nyskim. Pozytywnie należy ocenić fakt, że rozpiętości te w latach 2004-2016 zmniejszyły się, jednak są one w dalszym ciągu bardzo znaczące w skali około półtora do jednego.

Wniosek do polityki regionalnej. Poziom rozwoju podregionu nyskiego wskazuje na celowość objęcia całego tego podregionu kategorią Obszaru Strategicznej Interwencji

w latach dwudziestych XXI wieku, bowiem poziom PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej podregionu nyskiego wynosi w 2016 roku tylko około 61% średniej krajowej, czyli znacznie mniej niż w każdym z województw Polski Wschodniej. Zmniejszanie skali różnicowań pomiędzy tymi dwoma podregionami dokumentuje sukces polityki regionalnej województwa po akcesji Polski do UE.

Ocena kształtowania się PKB odniesiona do powierzchni wskazuje, że województwo opolskie zajmuje względnie stabilną pozycję w Polsce ze względu na potencjał przestrzenny do generowania produktu krajowego brutto. Zarówno w roku 2004, jak też w roku 2016 jest to miejsce jedenaste.

Wniosek do polityki regionalnej. Wpływ na kształtowanie się tej zdolności ma gęstość zaludnienia oraz siła ekonomiczna stolicy województwa i ośrodków powiatowych. Utrzymanie korzystnej pozycji przez województwo wymaga konsekwencji w wyznaczaniu i zagospodarowywaniu terenów inwestycyjnych niezbędnych dla inwestorów lokalnych i zewnętrznych, co powinno zostać uwzględnione w dokumentach strategicznych województwa opolskiego dotyczących roku 2030.

Ocena zmian sytuacji powiatów województwa opolskiego w latach 2004-2016 na tle całej Unii Europejskiej dokumentuje stabilną trajektorię rozwojową powiatów regionu. W okresie tym wszystkie 12 powiatów województwa poprawiło swoją pozycję względem innych obszarów Unii Europejskiej. W największym stopniu dotyczyło to powiatu opolskiego - przyrost o 18 punktów procentowych, 9 powiatów znalazło się w przedziale 10-14 punktów, miasto Opole zarejestrowało przyrost o 8 punktów procentowych, a zdecydowanie najmniejsza poprawa nastąpiła w powiecie głubczyckim - o 6 punktów procentowych. Dlatego o ile w roku 2004 9 powiatów województwa opolskiego rejestrowało poziom PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej poniżej 38% średniej UE 28, to w roku 2016 nie było żadnego takiego powiatu.

Wniosek dla polityki regionalnej. Polityka regionalna województwa opolskiego realizowana w latach 2004-2016 prowadziła do zmniejszania dystansu rozwojowego w zakresie Produktu Krajowego Brutto względem UE, przyczyniając się w konsekwencji do wzrostu poziomu spójności z innymi regionami Unii Europejskiej. Taka skuteczna polityka regionalna w zakresie kształtowania korzystnej trajektorii rozwojowej wszystkich powiatów województwa powinna być kontynuowana w nadchodzącej dekadzie. Oczywiście wzrost poziomu spójności wewnętrznej jest bardzo korzystny, jednak należy pamiętać, że wskutek niskiego poziomu wyjściowego PKB 7 powiatów znajduje się w roku 2016 poniżej 50% średniej UE 28 według parytetu siły nabywczej. Być może warta bardziej szczegółowej analizy jest pozycja powiatu głubczyckiego ze względu na niskie przyrosty dochodu narodowego w latach 2004-2016. Największe przyrosty rejestruje powiat opolski, co jest ilustracją procesu suburbanizacji miasta Opola w ostatnich kilkunastu latach.

Nieco mniej korzystnie kształtuje się sytuacja powiatów województwa opolskiego, jeśli odnosimy zmiany PKB do sytuacji Polski. W latach 2004-2016 w największym stopniu regres nastąpił w mieście Opole o 35,8 punktów procentowych, ale dzięki suburbanizacji zostało to w pewnym stopniu zrekompensowane poprawą sytuacji w powiecie opolskim. W latach

2004-2016 najbardziej niepokoi rozwój sytuacji w powiecie głubczyckim, gdzie zarejestrowaliśmy spadek z 68,1% do 59,1% średniej krajowej oraz w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim, gdzie nastąpił spadek z 104,0% do 92,3% średniej krajowej. Spadek w mniejszej skali nastąpił w pięciu kolejnych powiatach: krapkowickim, kluczborskim, nyskim, oleskim oraz prudnickim. Poprawa pozycji nastąpiła w sumie w pięciu powiatach województwa.

Wniosek do polityki regionalnej. Obszarem regionu, tracącym w latach 2004-2016 wyraźnie dystans do poziomu krajowego, mającym bardzo niską pozycję wyjściową jest powiat głubczycki, dlatego warto, oczywiście po sprawdzeniu kształtowania się innych parametrów rozwojowych, rozważyć nadanie mu rangi Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI). Poziom osiągnięty w roku 2016 przez 9 powiatów województwa wynoszący od 55% do 79% średniej krajowej oznacza konieczność zastosowania na ich obszarze instrumentów charakterystycznych dla najsłabszych obszarów typu LAU 1 nowych krajów członkowskich, w tym także województw Polski Wschodniej. Sytuacja, gdy w 7 powiatach rejestrujemy pogorszenie pozycji a w 5 polepszenie pozycji jest w sumie na tle innych województw korzystna i dokumentuje sukces polityki spójności województwa opolskiego.

Analiza kształtowania się PKB na mieszkańca w województwie opolskim, względem reszty Polski wskazuje, że jedynie miasto Opole zarówno w roku 2004, jak też w roku 2016 przekraczało średni poziom w kraju. Jednak pozycja stolicy województwa wśród innych miast tej kategorii w Polsce jest bardzo słaba. Fakt, że miasto Opole jest relatywnie słabą metropolią, z jednej strony utrudnia dynamiczny rozwój całego województwa, z drugiej strony oznacza, że skala koncentracji w wiodącym ośrodku miejskim województwa - Opolu jest relatywnie niska. Miasto Opole w roku 2004 generowało 25,6%, a w roku 2016 21,5% PKB regionu. Suburbanizacja w intensywnej skali przestrzennej jest praktycznie ograniczona jedynie do powiatu opolskiego, który jest najszybciej rozwijającym się powiatem w województwie, a jego udział w PKB regionu zwiększył się w latach 2004-2016 z 11,3% do 13,7%. W sumie te dwa powiaty skupiają nieco ponad 35% PKB województwa.

Wniosek do polityki regionalnej. W dalszym ciągu trzeba konsekwentnie wzmacniać pozycję miasta Opole, usuwając bariery i konfigurując niezbędne potencjały rozwojowe, bowiem wiele aktywności ekonomicznych, przede wszystkim usługowych, może trafić do województwa jedynie do Opola i jego strefy. Przesunięcia granic administracyjnych miasta Opola jakie nastąpiło od 1 stycznia 2017 roku będzie oznaczało wewnętrzne przesunięcia produktu krajowego brutto w ramach obszaru funkcjonalnego stolicy województwa na rzecz miasta Opola, wzmacniając jego pozycję w konfrontacji z innymi ośrodkami wojewódzkimi kraju.

Geografia kształtowania się produktu krajowego brutto w województwie opolskim ilustruje znaczenie południowego korytarza rozwojowego Niemcy-Wrocław-Opole-Katowice-Kraków-Ukraina. Powiaty zlokalizowane w tym korytarzu wyróżniają się pozytywnie ze względu na kształtowanie się PKB. Trzy zdecydowanie najbiedniejsze powiaty województwa: głubczycki, prudnicki i nyski są położone wzdłuż granicy z Czechami.

Wniosek do polityki regionalnej Stymulowanie rozwoju regionalnego województwa wymaga: wzmacniania tego południowego korytarza rozwojowego będącego kluczowym powiązaniem społeczno-ekonomicznym województwa opolskiego, systematycznego poprawiania ilości i jakości powiązań wszystkich powiatów województwa z miastem Opole, będącym naturalnym biegunem rozwojowym i zwornikiem przestrzeni województwa oraz wykorzystania możliwości współpracy transgranicznej z Czechami, co dotyczy szczególnie trzech południowych powiatów województwa opolskiego. Jako właściwe należy uznać zaliczenie przez KSRR 2030 8 miast powiatowych województwa, w tym Głubczyc, Nysy i Prudnika, do grupy miast średniej wielkości tracących funkcje społeczno-gospodarcze, które będą obiektami interwencji w ramach programu 2020+.

Wpływ Brexitu na sytuację powiatów województwa opolskiego jest marginalny, nieprzekraczający jednego punktu procentowego (jest to tak zwany efekt statystyczny), co oznacza, że wielkości PKB w województwie dla UE 28 i UE 27 są zbliżone.

Wniosek do polityki regionalnej. Brexit nie niesie ze sobą istotnego efektu statystycznego dla regionu, a więc może zostać praktycznie pominięty, bowiem nie przekracza jednego punktu procentowego w prawie wszystkich powiatach Opolszczyzny. Oczywiście większe znaczenie może mieć ta zmiana z punktu widzenia eksportu województwa i innych powiązań społeczno-gospodarczych, jednak nie wydaje się, aby województwo opolskie było szczególnie silnie związane z gospodarką Zjednoczonego Królestwa.

Bibliografia

BEA, 2015, *GDP by Metropolitan Area Methodology*,

<https://www.bea.gov/regional/pdf/GDPMetro2015.pdf>, data dostępu: 17.12.2016.

Bleys B., 2006, *The index of Sustainable Economic Welfare for Belgium*, Vrije Universiteit Brussel, report MOSI 27., Review of Economics and Statistics for Regional Studies, vol. 3, Franco Angeli, 2009, s. 27-52.

Chelli F.M., Ciommi M., Gigliarano C., 2013, *The Index of Sustainable Economic Welfare: A Comparison of Two Italian Regions*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 81, s. 443-448.

Ciołek D., 2017, *Oszacowanie wartości produktu krajowego brutto w polskich powiatach*, Gospodarka Narodowa 3(289), s. 55-87.

Ciołek D., Brodzicki, T., 2016, *Determinanty produktywności polskich powiatów*, Bank i Kredyt, 47(5), s. 463-494.

Ciołek D., Brodzicki, T., 2017, *Spatial Dependence Structure of Total Factor Productivity in Polish Local Administrative Districts*, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica, (329), 73.

EUROSTAT , 2012, *EUROSTAT - OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities*, Luxembourg-Paris.

EUROSTAT, 1995, *Regional accounts methods - Gross value added and gross fixed capital formation by activity*, Luxembourg.

EUROSTAT, 2016, *Information: revision of PPP time series*, 13/12/2016.

Faludi A., 2006, *From European Spatial Development to Territorial Cohesion Policy*, Regional Studies, Vol. 40, nr. 6, s. 667-678.

Gawlikowska-Hueckel K., Szlachta J. (red.), 2014, *Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki: implikacje dla polityki rozwoju regionalnego*, Warszawa: Wolters Kluwer.

Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Katowicach, 2017, *Produkt Krajowy Brutto. Rachunki Regionalne w 2015r.*, Warszawa-Katowice, wrzesień.

Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Katowicach, 2006, *Produkt Krajowy Brutto. Rachunki Regionalne w 2004r.*, Warszawa-Katowice.

Komisja Europejska, 2010, *Komunikat Komisji: Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela.

Komisja Europejska, 2016, *Rozporządzenie Komisji UE 2016/2066 z dn. 21 listopada 2016r. zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS)*, Dz. Urz. UE L 322 z 29.11.2016.

Ministerstwo Rozwoju, 2017, *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030r.*, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017r., Warszawa.

New Economics Foundation, 2008, *Measuring regional progress: regional index of sustainable economic well-being (R-ISEW) for all the English regions the new economics foundation*, Jackson T., McBride N., Abdallah S., Marks N., Centre for well-being.

Panek, S. D., Hinson J. R., Baumgardner F. T., 2014, *Comprehensive Revision of Gross Domestic Product by Metropolitan Area: Advance Statistics for 2013 and Revised Statistics for 2001-2012*, Survey of Current Business.

UNDP, 2015, *Raport o Rozwoju Społecznym 2014. Utrwalenie Rozwoju Społecznego: zmniejszanie wrażliwości grup społecznych i budowa odporności*, <http://hdr.undp.org> data dostępu: 14.11.2017.

